

5. Koncept a klasifikace tkání

Petr Vaňhara, PhD

Ústav histologie
a embryologie LF MU

pvanhara@med.muni.cz

Organizace lidského těla

Hindu

1. The Crown Chakra
2. The Third Eye Chakra
3. The Throat Chakra
4. The Heart Chakra
5. The Solar Plexus Chakra
6. The Sacral Chakra
7. The Base/Root Chakra

Chinese medicine

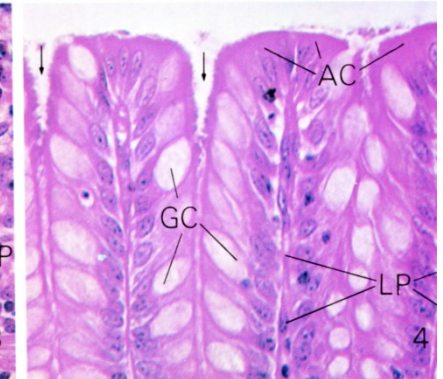
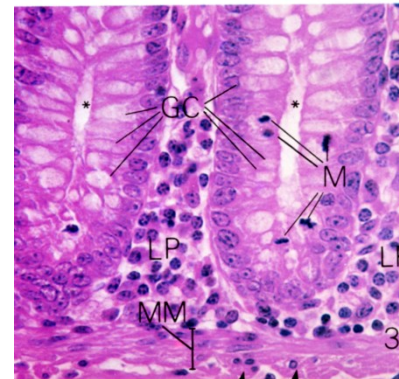
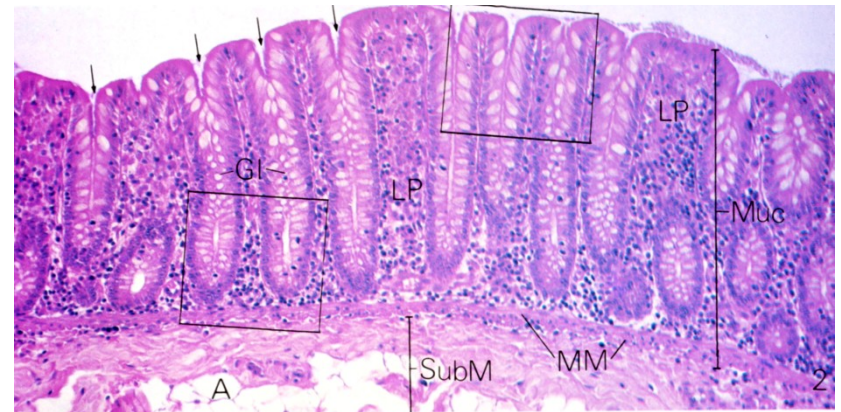

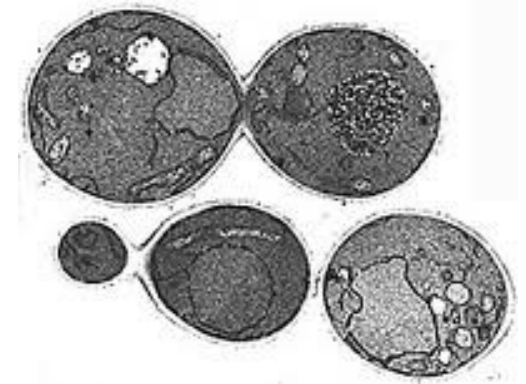
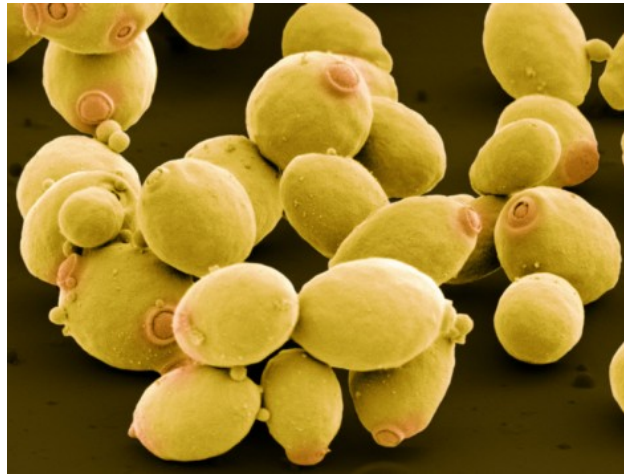
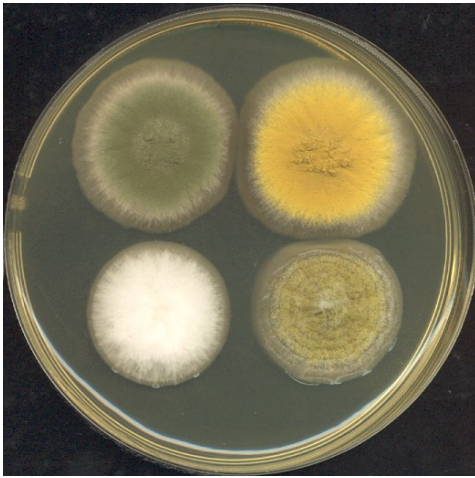
Jan E. Purkyně
Matthias J. Schleiden
Theodor Schwann
Robert Remak
Rudolf Virchow
a další

Avicenna

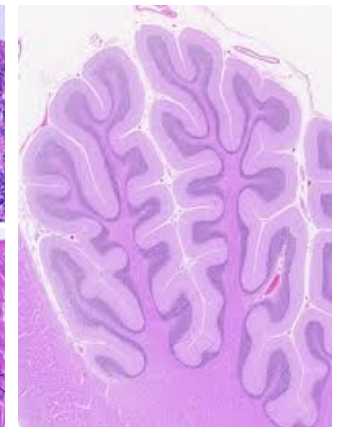
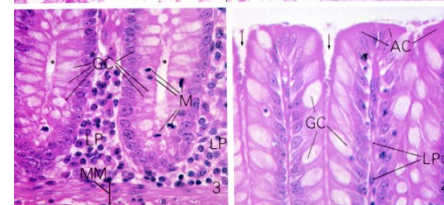
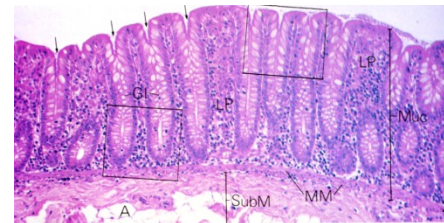
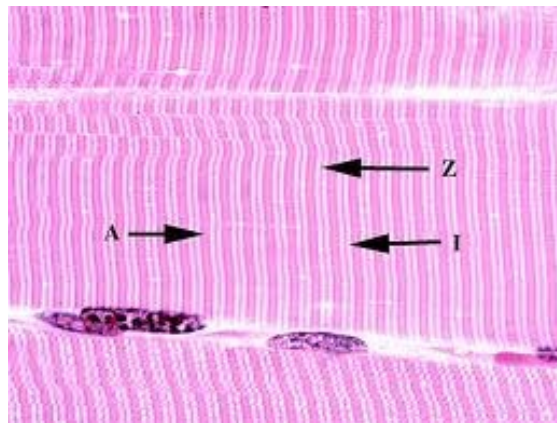

Aristoteles
a navazující středověká
medicína

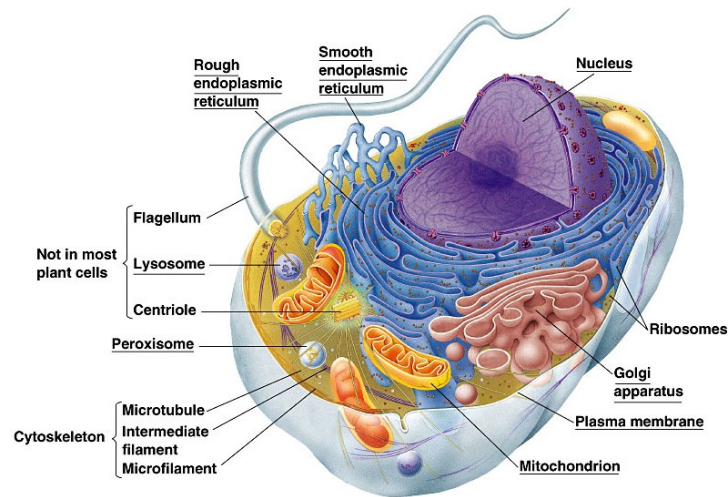

Co je podstatou buněčné a tkáňové variability
Jak se jistě vyvíjí vlastní kůže?
mnoho buněčného organismu?

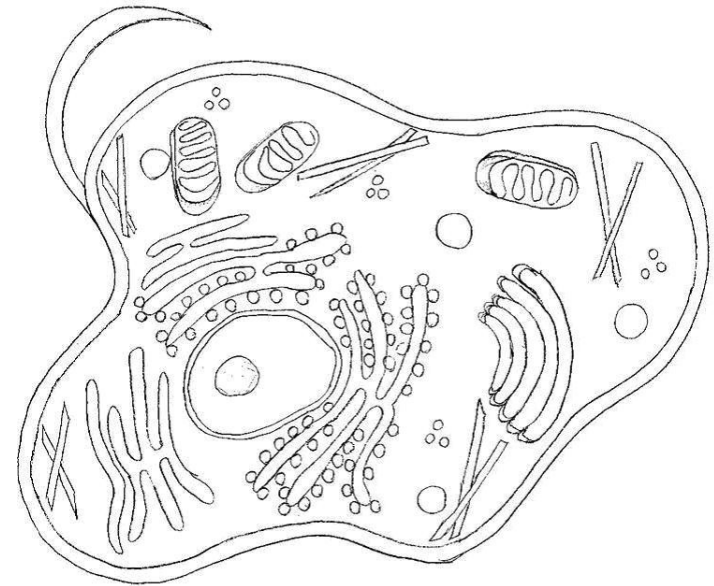

Moderní buněčná teorie

- Organismy jsou složeny ze základních jednotek - buněk
- Nové buňky vznikají pouze dělením stávajících buněk
- Buňky představují termodynamicky otevřený systém
- Dědičná informace se přenáší na dceřiné generace
- Buňky se **neliší v základním strukturním a chemickém složení**

Copyright © 2003 Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

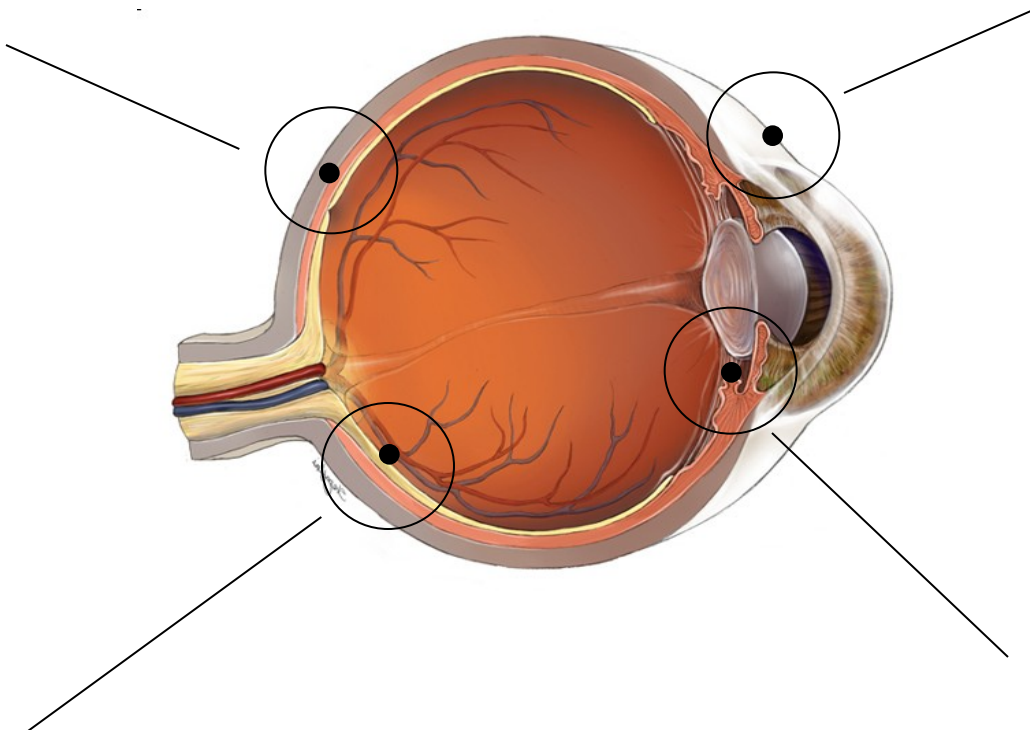
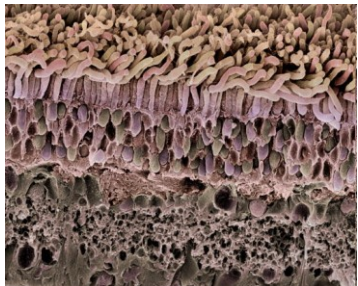
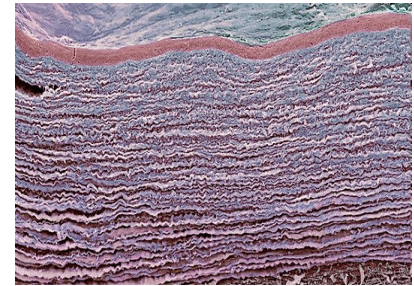
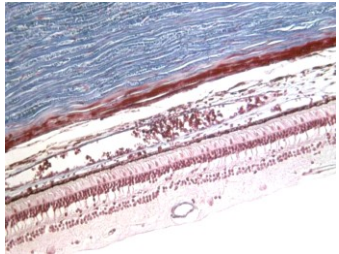

Orgány a tkáně

- 6×10^{13} **buněk** více než **200** různých typů

(2×10^{11} hvězd v Mléčné dráze)

Tkáně - **funkční, trojrozměrné, organizované** seskupení morfologicky **podobných** buněk a jejich **produktů a derivátů**

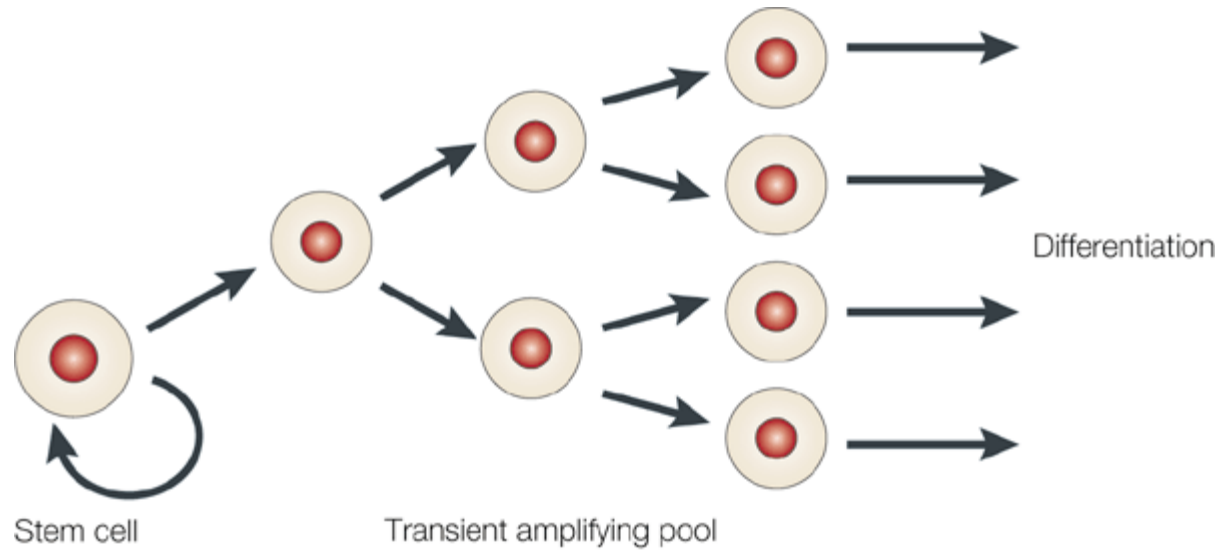

Orgán – část těla adaptovaná k funkci
– skládá se z jednotlivých tkání

Kmenové buňky

Asymetrické dělení

Diferenciace

Nature Reviews | Molecular Cell Biology

Kmenové buňky

Totipotence

- Všechny buňky těla včetně extraembryonálních tkání
- Zygota a raná stádia

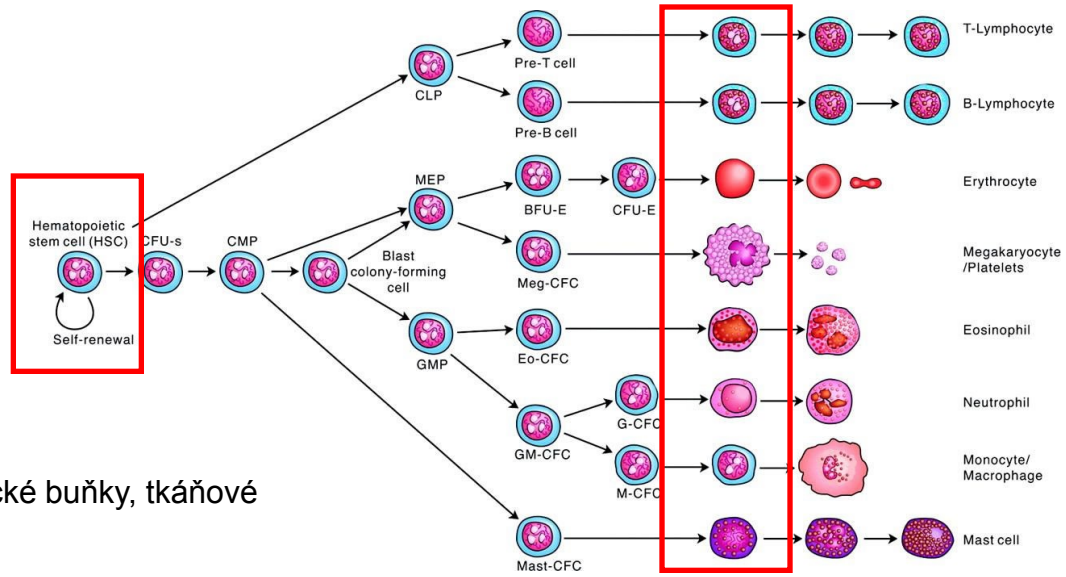
Pluripotence

- Všechny buňky těla s výjimkou trofoblastu
- Blastocysta – *Inner cell mass* - ICM (embryoblast)
- Embryonální kmenové buňky (hESCs)

Multipotence

- Různé buněčné typy v rámci tkáně
- Mesenchymální SC, hematopoietické SC

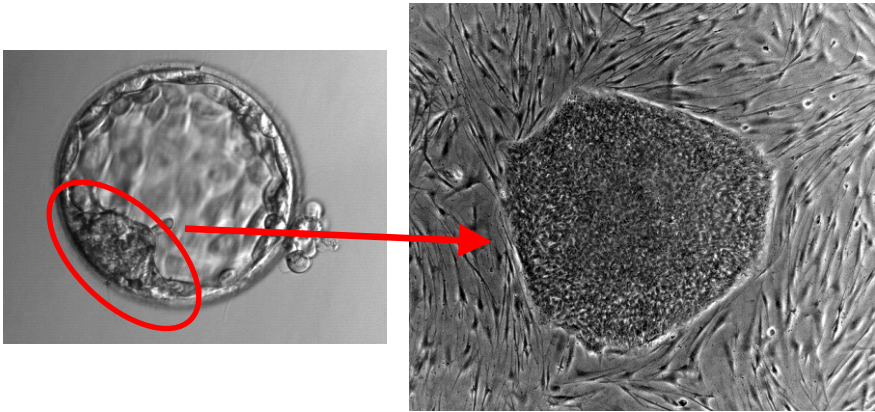
Oligo- a unipotence

- Jeden nebo několik buněčných typů – hematopoietické buňky, tkáňové prekurzory (obnova epitelů apod.)

Kmenové buňky

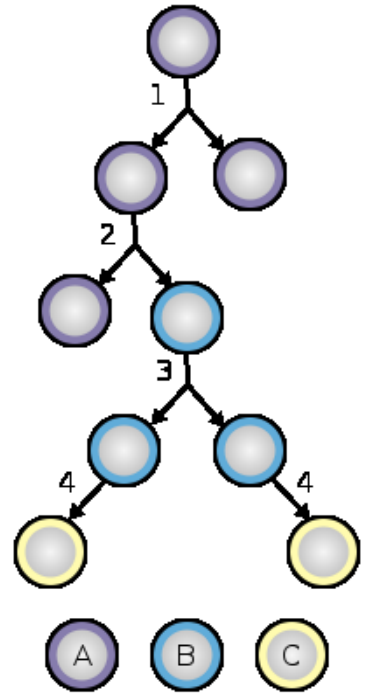
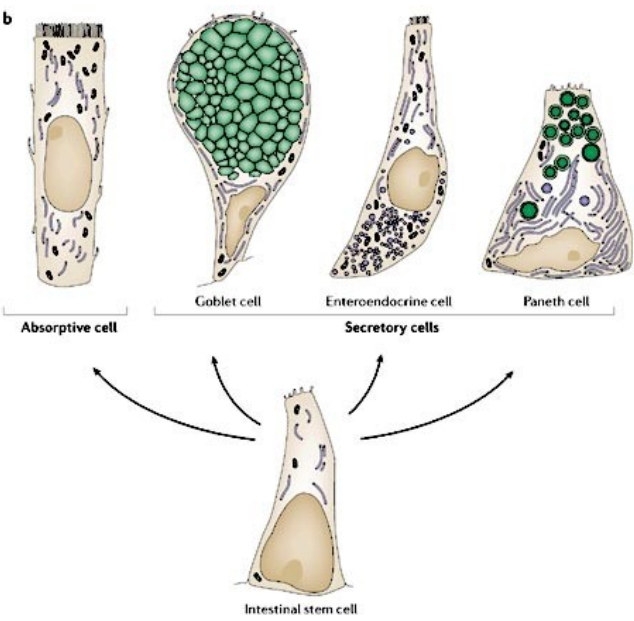
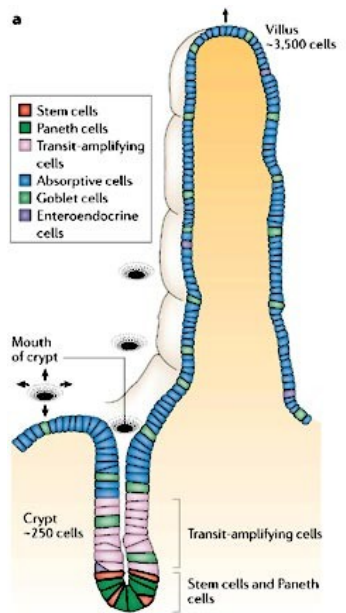
Embryonální kmenové buňky

- odvozeny z embryoblastu (ICM) blastocysty
- pluripotentní
- model rané embryogeneze, histogeneze, význam pro regenerativní medicínu

Tkáňové (adultní) kmenové buňky

- regeneration and renewal of tissues
- GIT, CNS, mesenchym
- regenerativní medicína, nádorová biologie

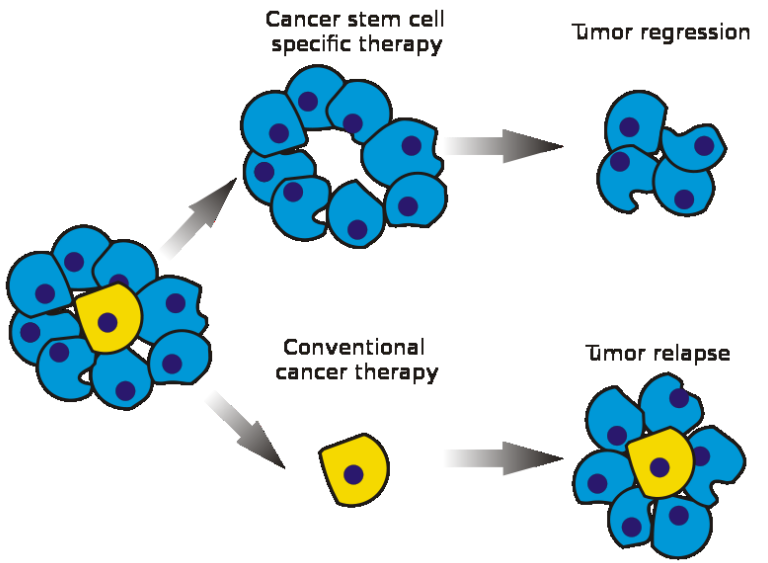

Kmenové buňky

Nádorové kmenové buňky

- solidní tumor je vždy heterogenní
- malá populace buněk s charakterem SC může znovu iniciovat růst tumoru

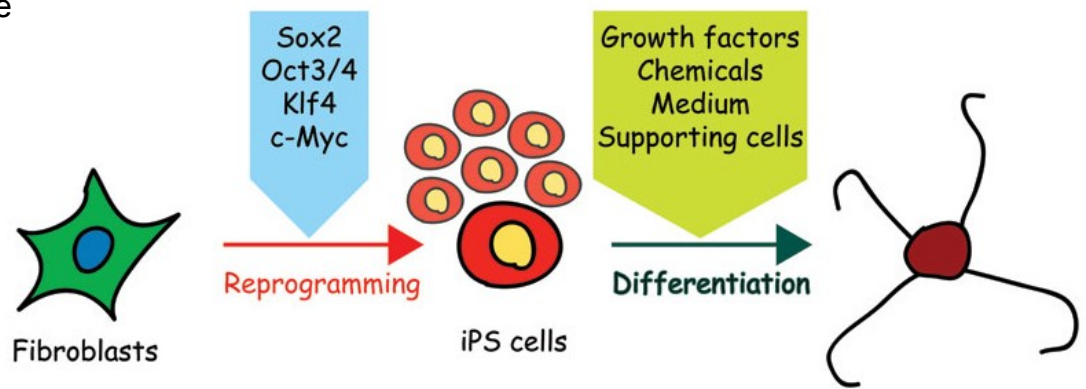

Indukované pluripotentní kmenové buňky

- dospělá diferencovaná buňka (fibroblast) je dediferencovaná do pluripotentního stavu
- reprogramovaná k diferenciaci do žádaného buněčného typu
- regenerativní medicína, buněčná a genová terapie

Nobel prize 2012

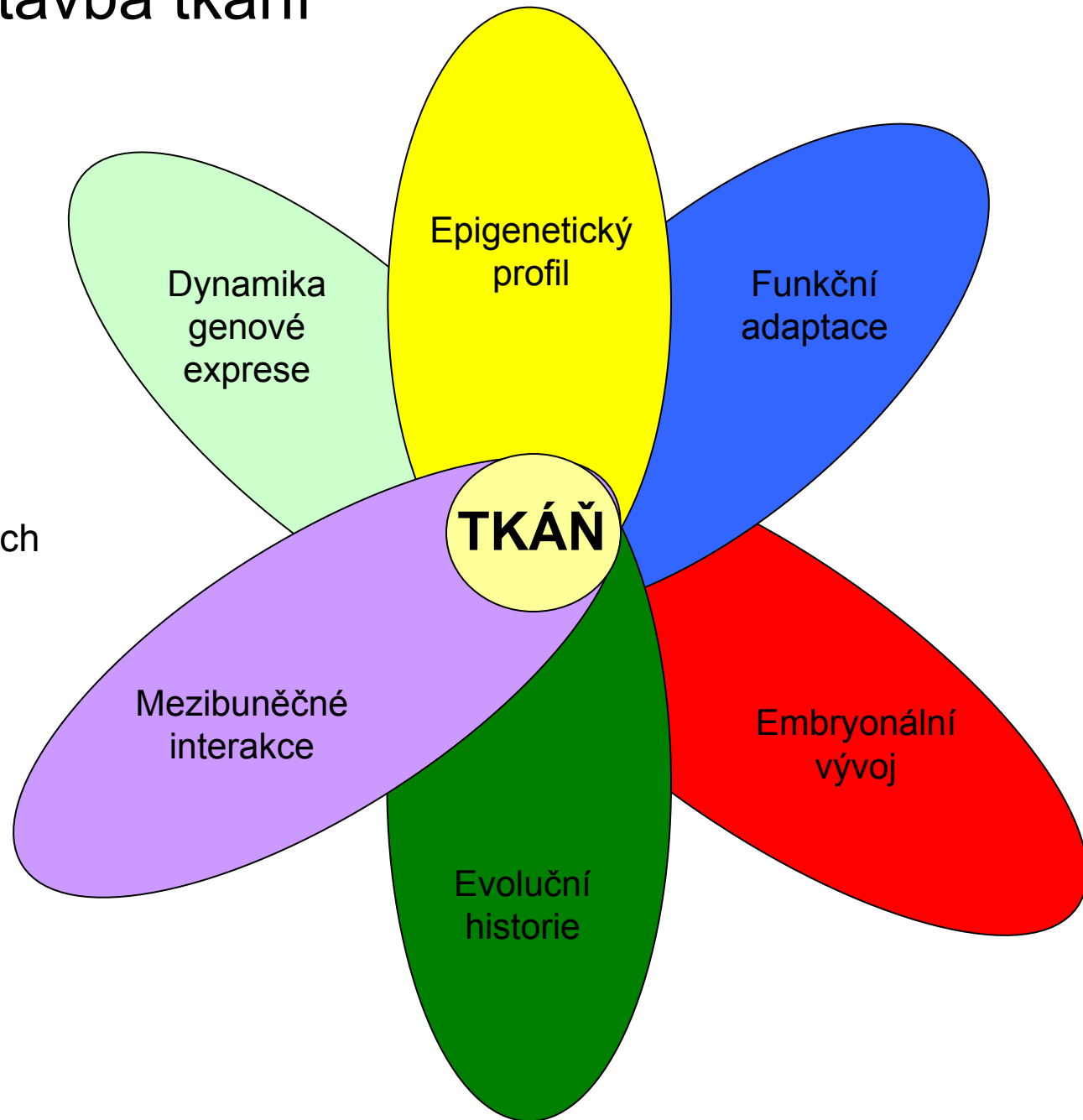

Nakagawa M., **Yamanaka S.** Reprogramming of Somatic Cells to Pluripotency. In Meshorer E., Plath K., (eds). *The Cell Biology of Stem Cells*. Landes Bioscience 2010.

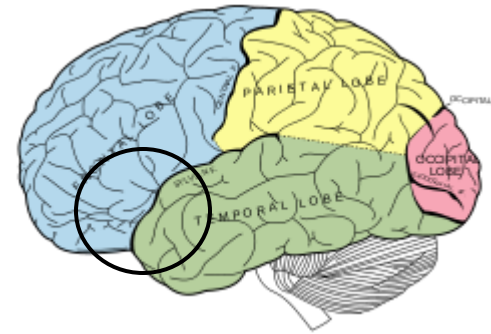
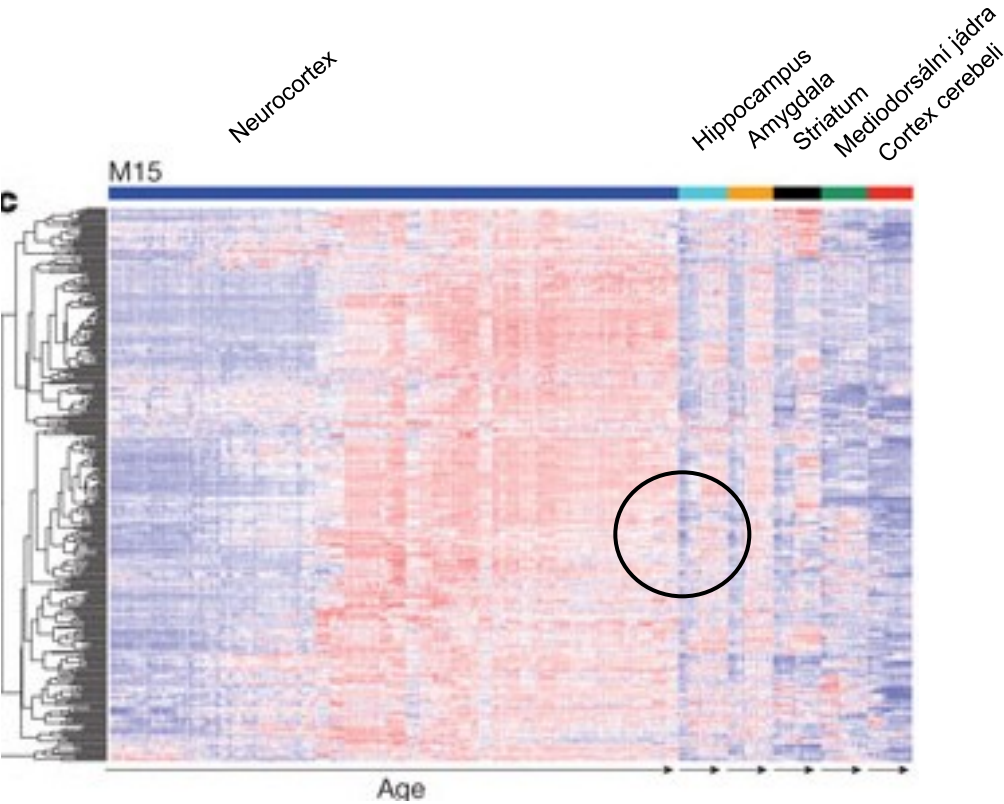
Mikroskopická stavba tkání

Je dána průnikem velkého množství parametrů

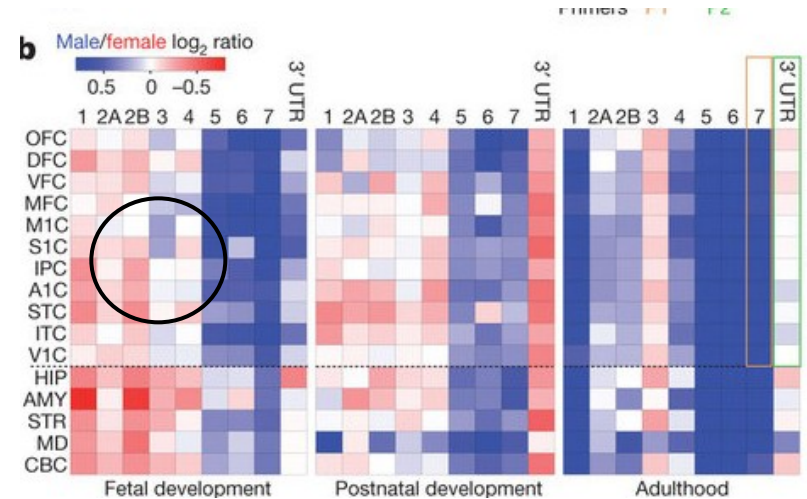
Rozdíly v těchto parametrech se odrážejí ve vlastní histologické stavbě tkání

Genetický a epigenetický profil tkání

Výslednou stavbu a funkci tkání určuje projev řady strukturních genů – různý v různých lokalizacích i časových úsecích

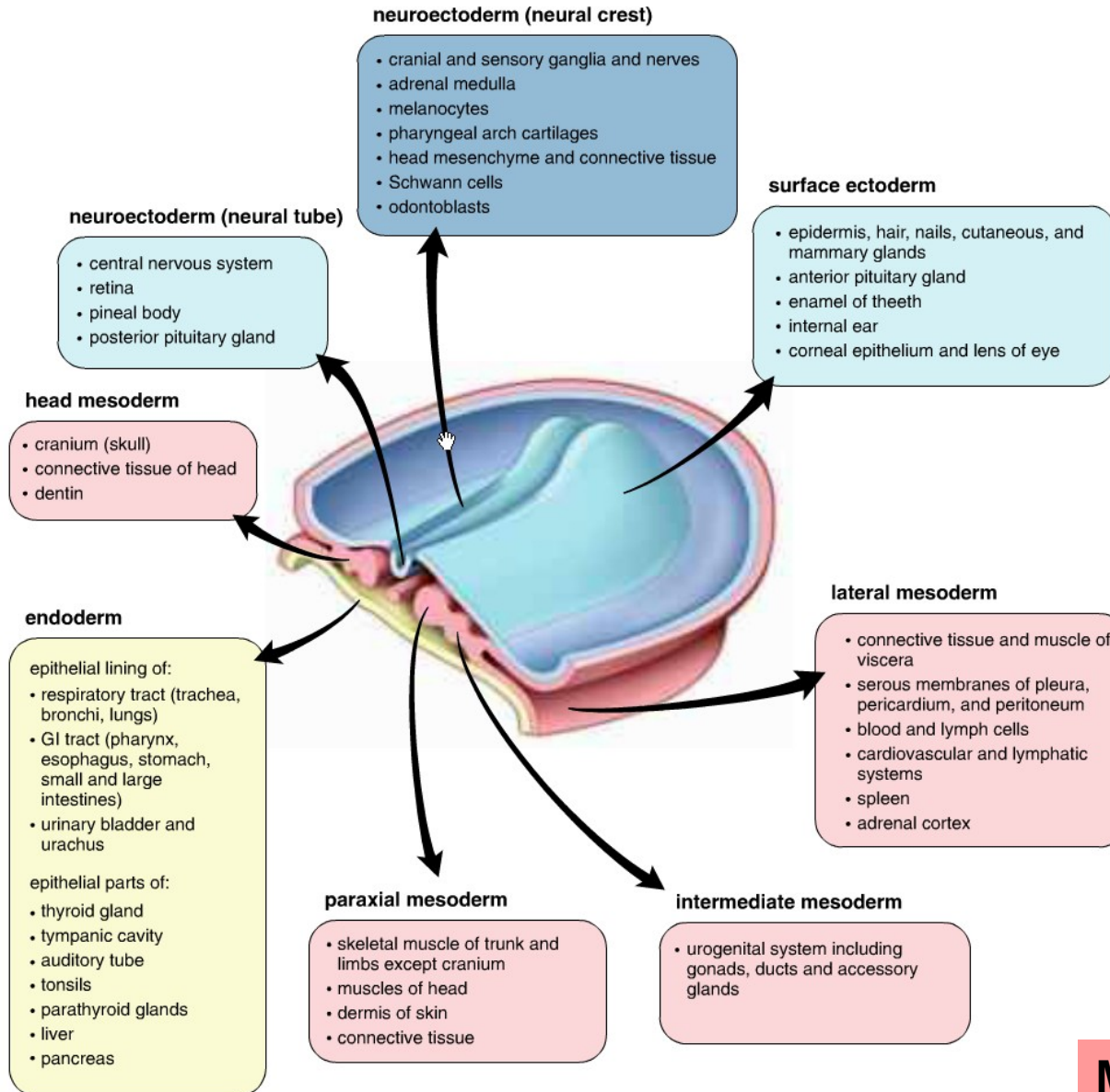

Embryonální původ

Trilaminární zárodečný disk

(3. týden)

Ektoderm

Entoderm

Mesoderm

Embryonální původ

Ektoderm

- Epidermis a její deriváty
- Rohovka a epitel čočky
- Zubní sklovina
- Vnitřní ucho
- Adenohypofýza
- Epitel ústní dutiny a části análního kanálu

Povrchový ektoderm

Neuroektoderm

Mesoderm

Hlavový

- Pojivová tkáň hlavy, lebka, dentin

Paraxiální

- Kosterní svalovina hlavy, trupu a končetin
- Dermis
- Pojivová tkáň

Intermediální

- Urogenitální systém + vývody a přídatné žlázy

Laterální

- Viscerální pojivová tkáň
- Serózní membrány pleury, peritonea a perikardia
- Krevní buňky, leukocyty
- Kardiovaskulární a lymfatický systém
- Slezina
- Adrenální kortex

Entoderm

- Epitel GIT s výjimkou ústní dutiny a části análního kanálu
- Extramurální žlázy GIT
- Epitel močového měchýře a trubice
- Epitel respiračního systému
- Thyroidea, parathyreoidní tělíska, thymus
- Parenchym tonsil
- Epitel cavum tympani a Eustachovy trubice

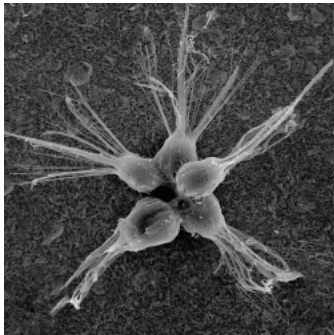
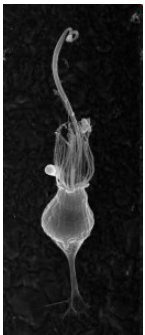
Evoluční historie

Redukce vlastní buněčné identity během vývoje mnohobuněčných organismů

- Striktní kontrola buněčného dělení
- Schopnost diferenciacce a funkční specializace
- Programovaná buněčná smrt

Selekční tlak vedoucí k vytvoření efektivní mezibuněčné kooperace

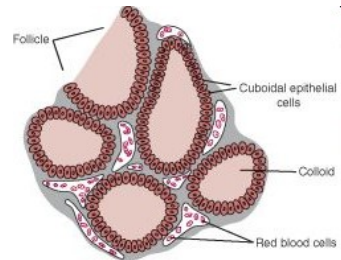
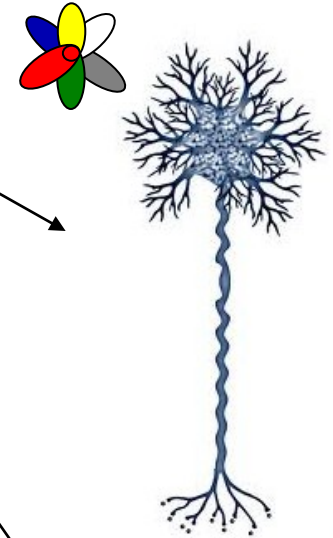
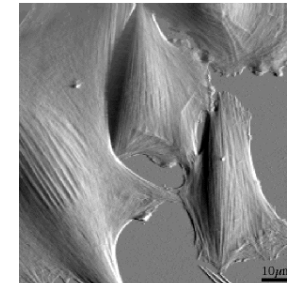
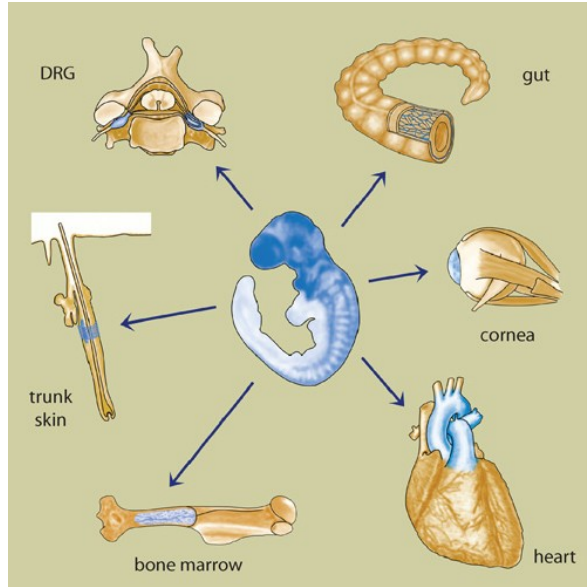
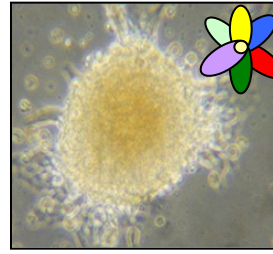
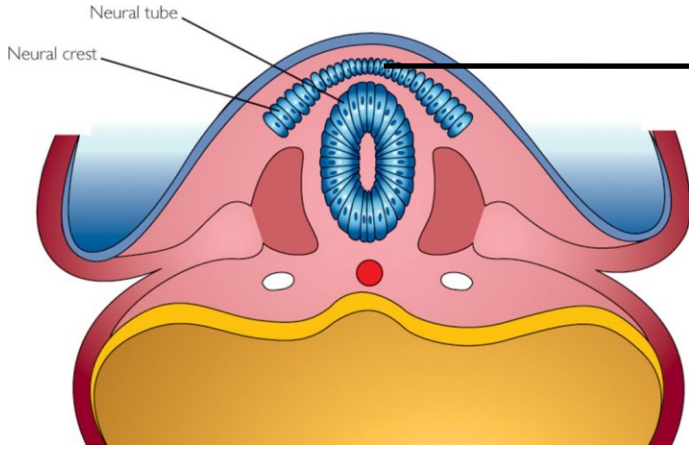
- Transport živin, pohyb, reprodukce...

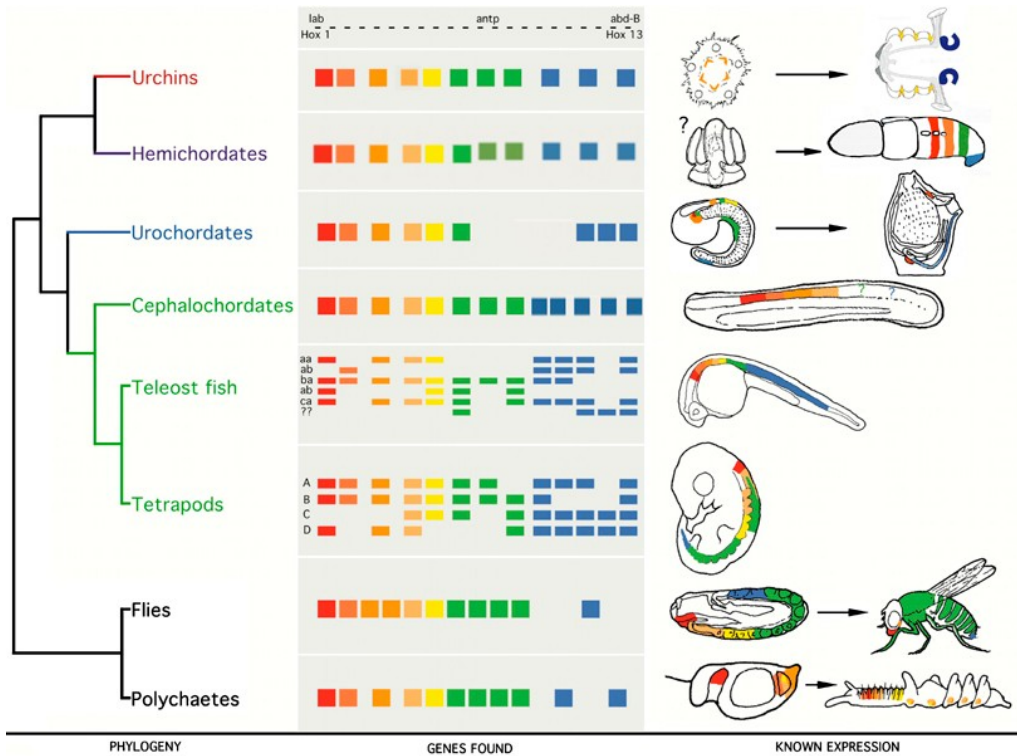
Evoluční novinky

- Lokomoční polarita, bazální membrána, mezibuněčná spojení
- Extracelulární trávení, chemické (acetylcholin) a elektrické synapse, senzorické buňky
- Primární (apikální-blastoporální) a sekundární (anterio-posteriorní) osa těla
- Příčně pruhované svaly, protonefridie (vylučovací systém)

Příklad plasticity tkání – buňky neurální lišty

Molekulární principy histogeneze

Příklad: Hox komplex
 Starobylá skupina genů řídících transkripci ostatních regulátorů

Tkáňová diferenciace podél antero-posteriorní osy

Člověk (39 genů)

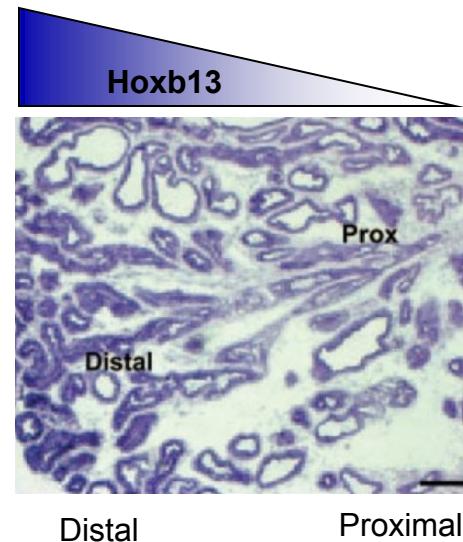
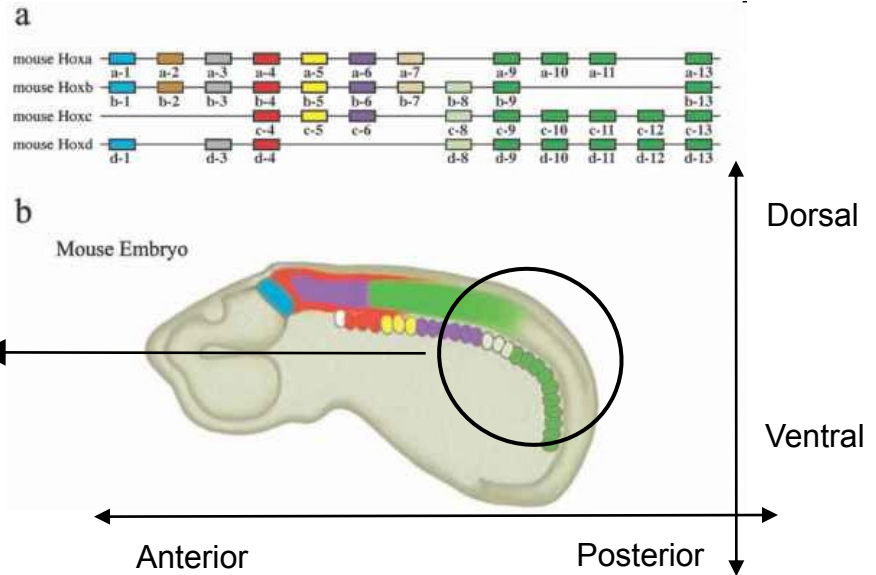
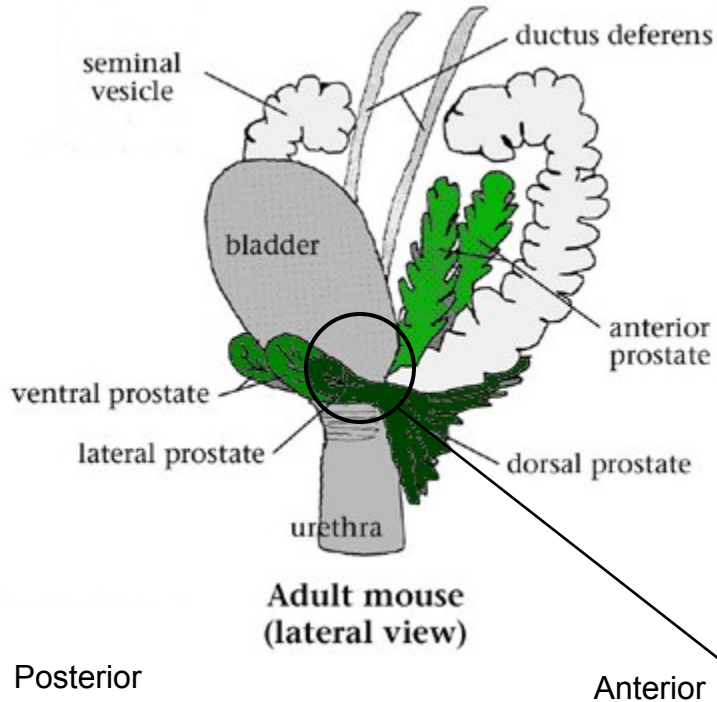
Cluster	Chromozom	Počet Hox genů
HoxA	7	11
HoxB	17	10
HoxC	12	9
HoxD	2	9

Hox komplex a morfogenetické pole

Příklad I: Diferenciace myšího urogenitálního traktu (prostata)

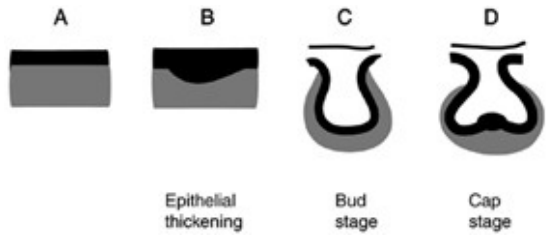
doi: 10.1210/en.2006-1250

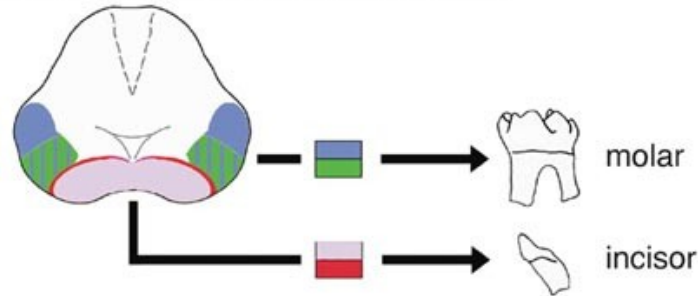
Místně i časově **specifická exprese** různých regulačních genů určuje výslednou **lokalizaci, orientaci i podobu** tkáně

Příklad II: Růst a diferenciace zubu

- Indukce a tkáňové interakce

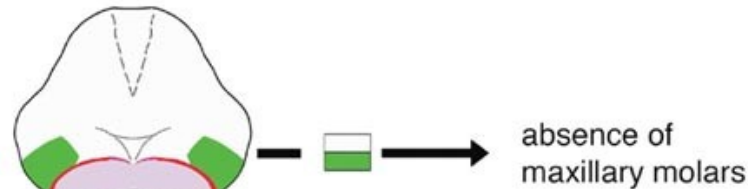
A. The Odontogenic Homeobox Code

itelu a dentálního

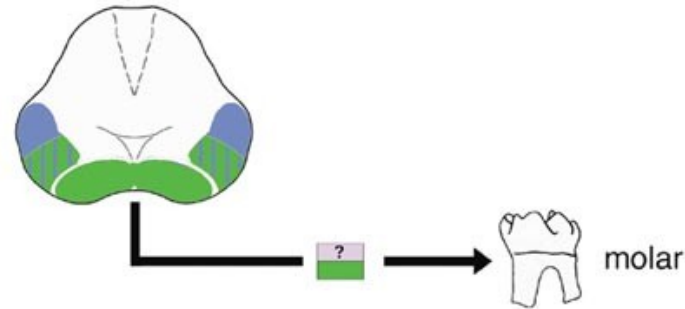
omeoboxových genů v
ije regiony, ve kterých se
íjet – odontogenní

B. Absence of *Dlx-1/-2*

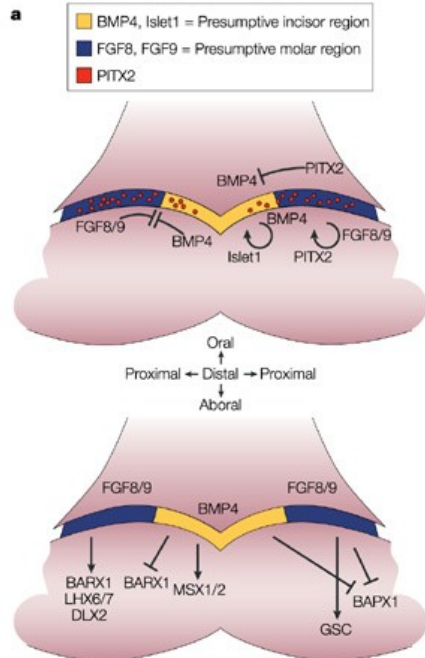

sedních tkání se ovlivňují
lekul (cytokinů) – např. BMP,

C. Overexpression of *Barx-1*

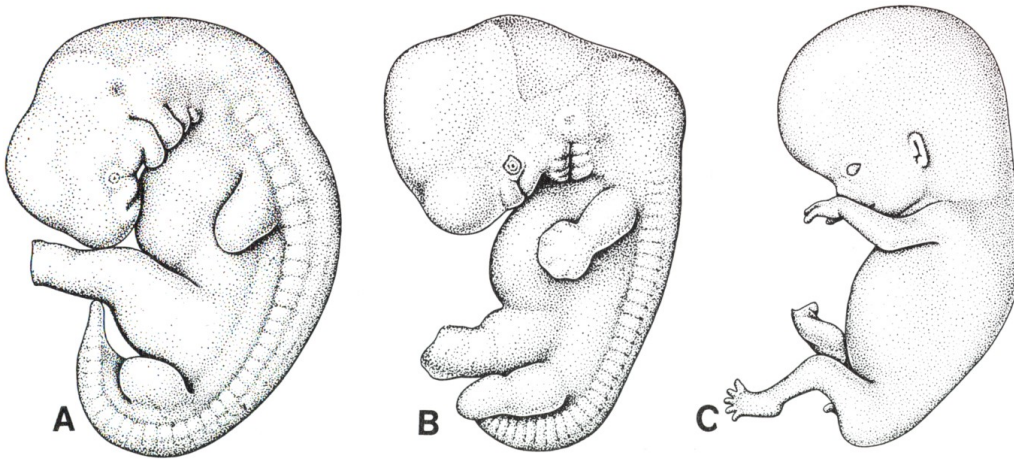

oděl proximální–distální a
ní–kaudální osy

Nature Reviews | Genetics

Příklad organogeneze - vývoj končetin

Figure 8.12. Development of the limb buds in human embryos. **A.** At 5 weeks. **B.** At 6 weeks. **C.** At 8 weeks. The hindlimb buds are less well developed than those of the forelimbs.

4. týden – končetiny v podobě vychlípenin ventrolaterální stěny

Apikální ektodermální výběžek (AER)

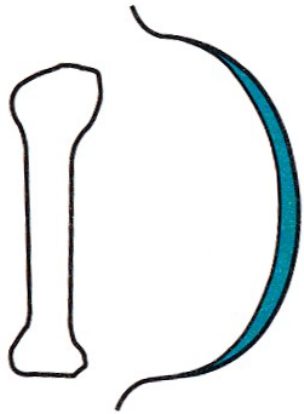
6. týden – rozlišitelné dlaně a chodidla

vytvořená základní chrupavčitá kostra (hyalinní chrupavka)

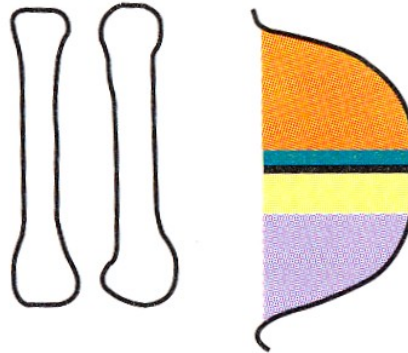
endochondrální osifikace od 12. týdne primární osifikační centra v dlouhých kostech)

Tvar končetin

HOX Expression

■ Hox d-9, 10
upper limb

■ Hox d-9
■ Hox d-9, d-10
■ Hox d-9, d-10, d-11
■ Hox d-9, d-10, d-11, d-12
■ Hox d-9, d-10, d-11, d-12, d-13

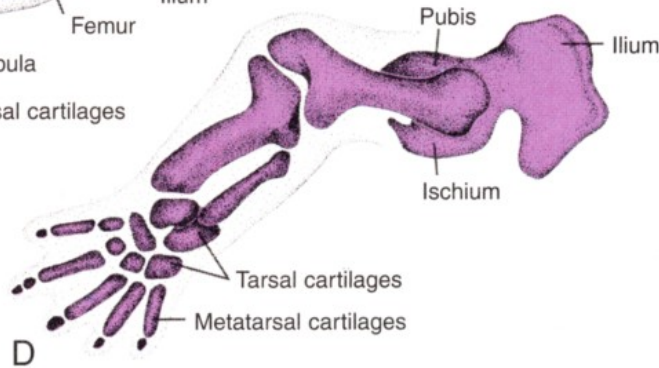
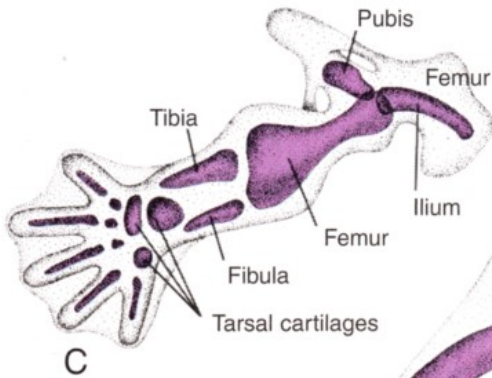
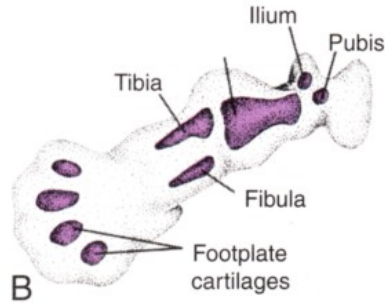
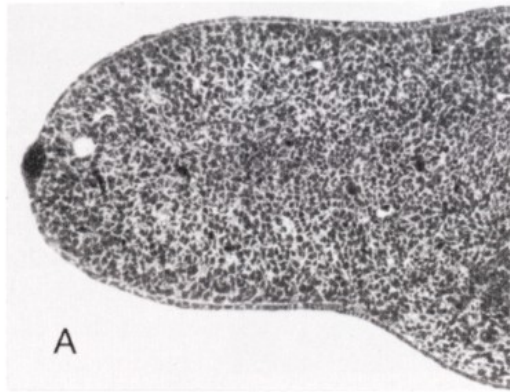

■ Hox d-9
■ Hox d-9, d-10
■ Hox d-9, d-10, d-11

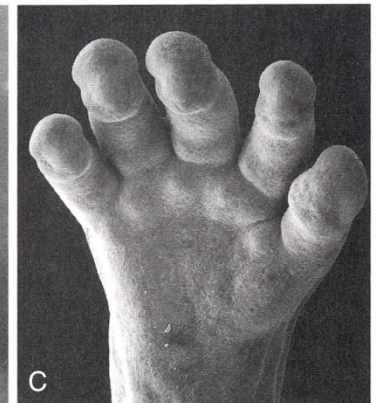
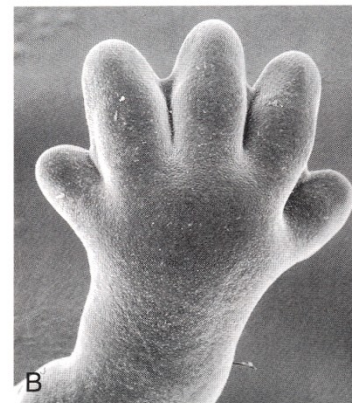
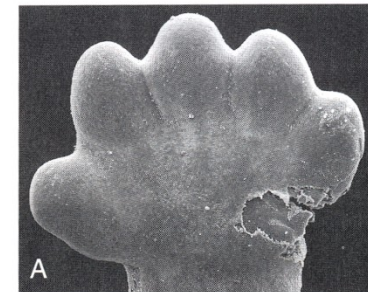
D

Tvorba chrupavčitého skeletu

6. týden

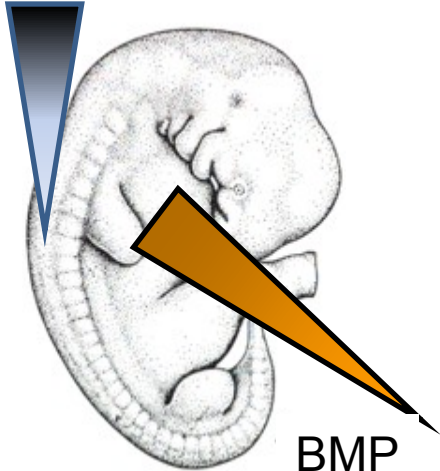
8. týden

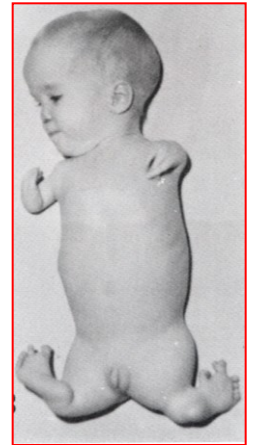
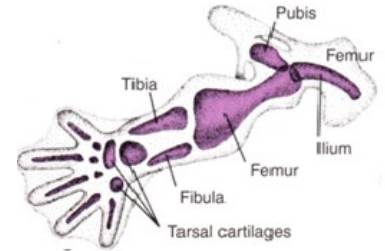
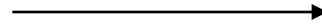
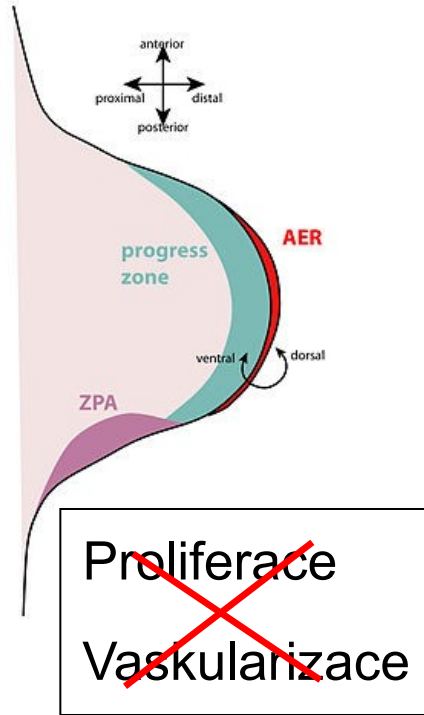
Figure 8.14. Scanning electron micrographs of human hands. **A.** At 48 days. Cell death in the apical ectodermal ridge creates a separate ridge for each digit. **B.** At 51 days. Cell death in the interdigital spaces produces separation of the digits. **C.** At 56 days. Digit separation is complete. The finger pads will create patterns for fingerprints.

Tvorba končetin

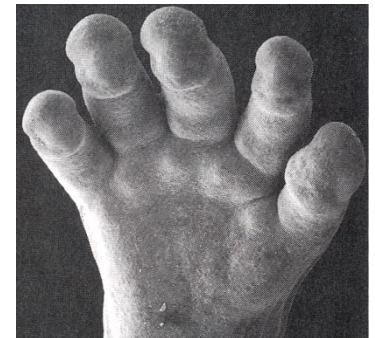
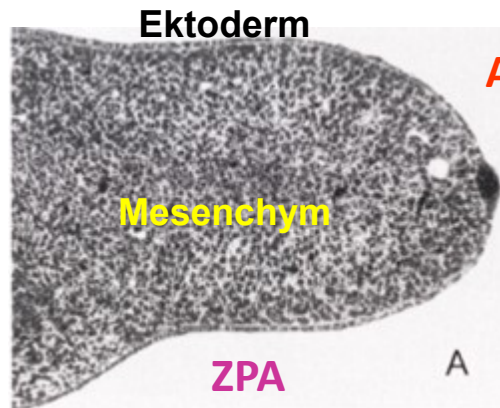
HOX

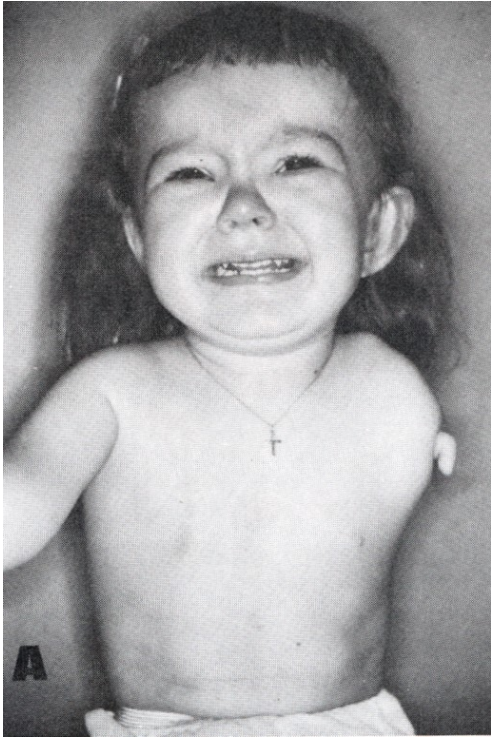
BMP
FGF
IGF
...

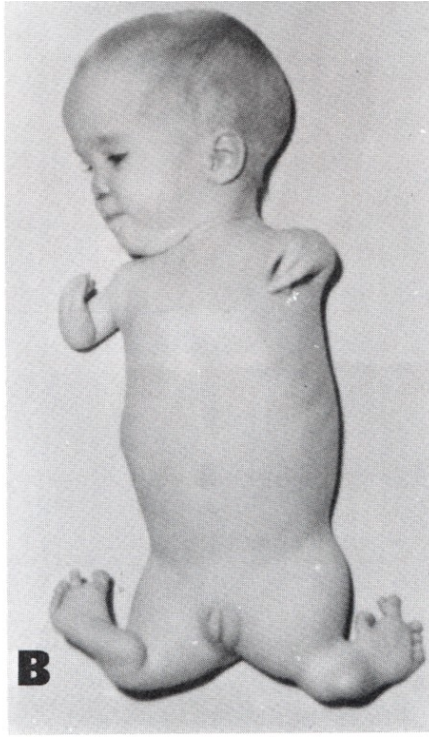
Thalidomid

Poruchy vývoje končetin

Unilaterální amelie

Meromelie (phocomelia)

Kritický první trimestr

Proč se zajímat o embryonální vývoj tkání a molekulární mechanismy histogeneze?

- Regenerativní a transplantační medicína
- Individualizace léčby na míru konkrétnímu pacientovi
- Vývoj a testování specifických léčiv
- Modelování různých onemocnění

In vivo generation of β -cell-like cells from CD34⁺ cells differentiated from human embryonic stem cells

A. Daisy Goodrich, Adel Ersek, Nicole M. Varain, Daria Groza, Mihai Cenariu, David S. Thain, Graca Almeida-Porada, Christopher D. Porada, and Esmail D. Zanjani

Department of Animal Biotechnology, University of Nevada, Reno, Reno, Nev., USA

(Received 8 February 2010; revised 24 February 2010; accepted 3 March 2010)

Journal of Molecular Neuroscience
Copyright © 2004 Humana Press Inc.
All rights of any nature whatsoever reserved.
ISSN0895-8696/04/24:353-386/\$25.00

ORIGINAL ARTICLE

Embryonic and Adult Stem Cells As a Source for Cell Therapy in Parkinson's Disease

Yossef S. Levy, Merav Stroomza, Eldad Melamed, and Daniel Offen*

Laboratory of Neurosciences, Felsenstein Medical Research Center, and Department of Neurology, Rabin Medical Center-Beilinson Campus, Petah Tiqva; Sackler Faculty of Medicine, Tel Aviv University, Tel Aviv, Israel

Received April 19, 2004; Accepted July 5, 2004

Can human embryonic stem cells contribute to the discovery of safer and more effective drugs?
Gabriela Gebrin Cezar

Journal of Biomedicine and Biotechnology
Volume 2011, Article ID 350131, 11 pages
doi:10.1155/2011/350131

Full text provided by www.sciencedirect.com
ScienceDirect

Contribute to the discovery

Review Article

Modeling Neurological Disorders by Human Induced Pluripotent Stem Cells

Tanut Kunkanjanawan, Parinya Noisa, and Rangsun Parnpai

Embryo Technology and Stem Cell Research Center, School of Biotechnology, Suranaree University of Technology, 111 University Avenue, Nakhon Ratchasima 30000, Thailand

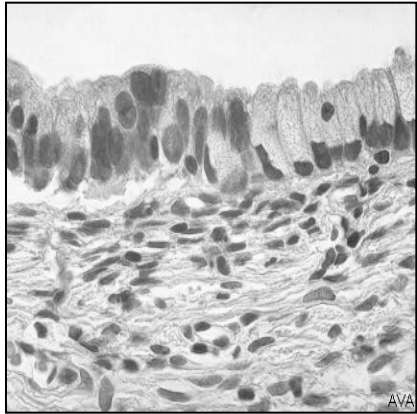
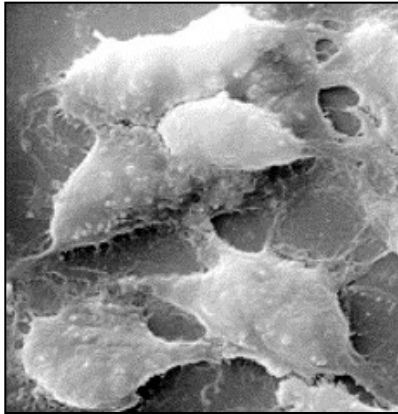
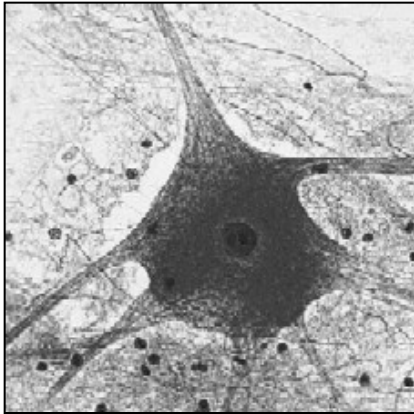
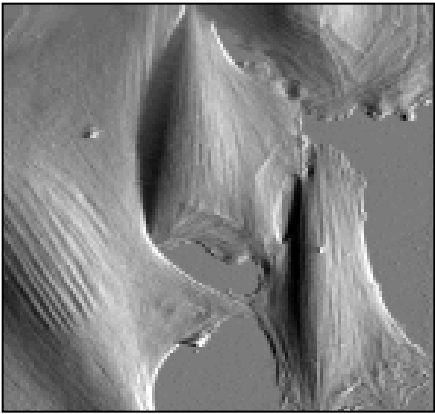
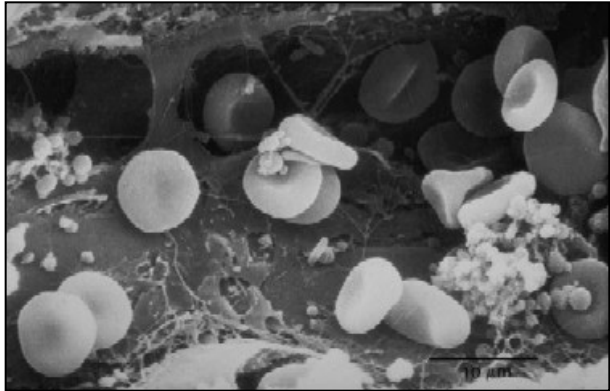
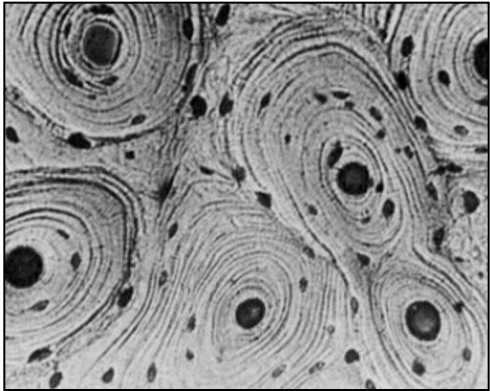
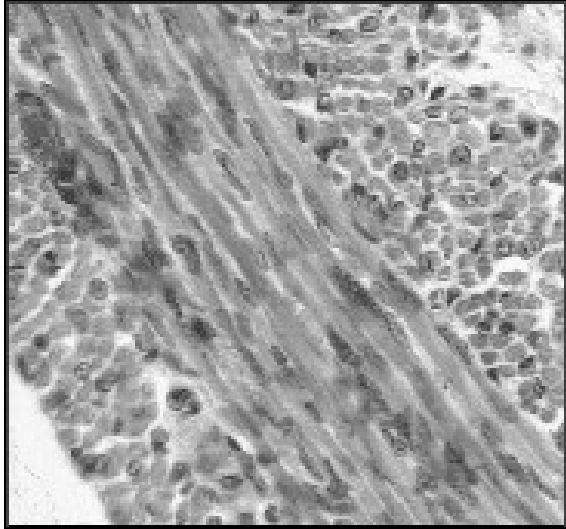
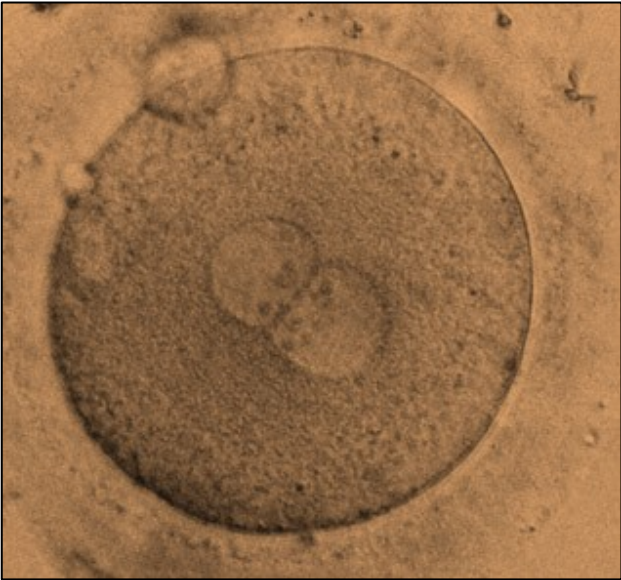

Přestávka

Raný embryonální vývoj a vznik tkání

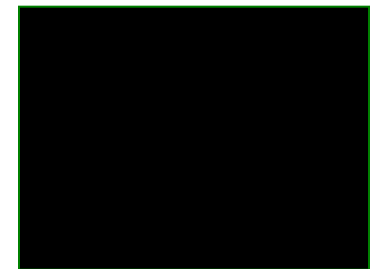
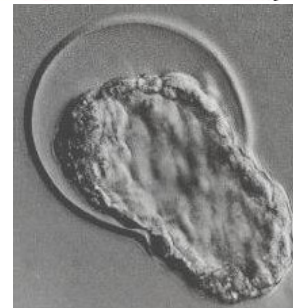
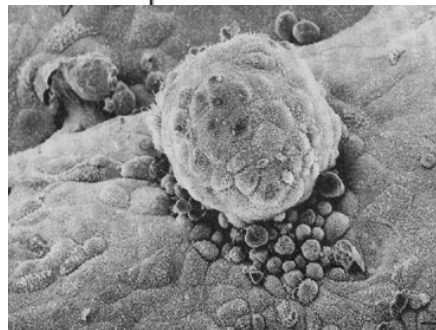
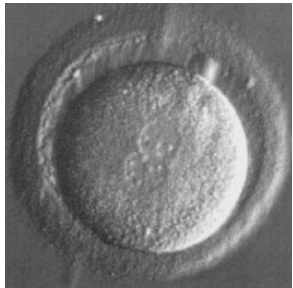
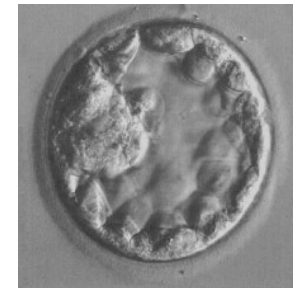
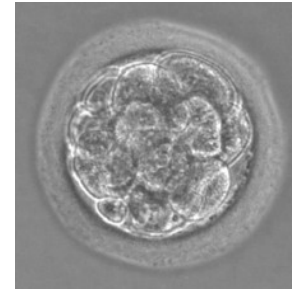
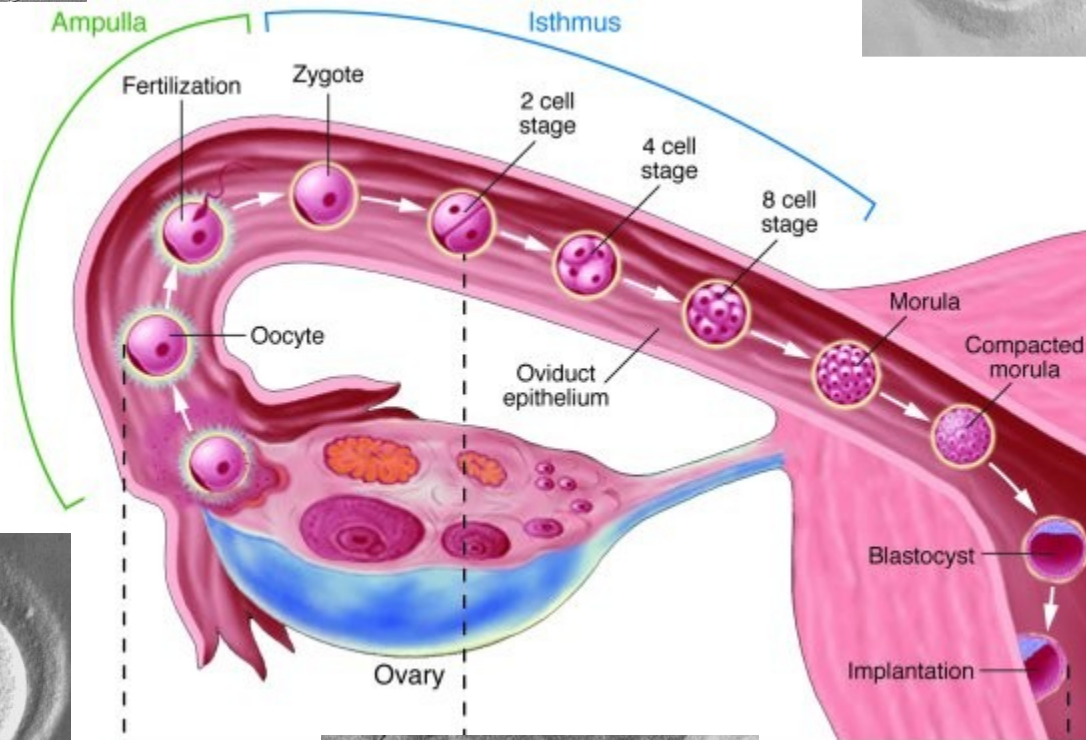
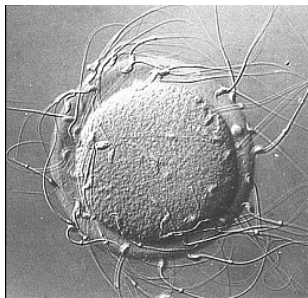
Na začátku vývoje je jen jediná buňka

Lidské tělo

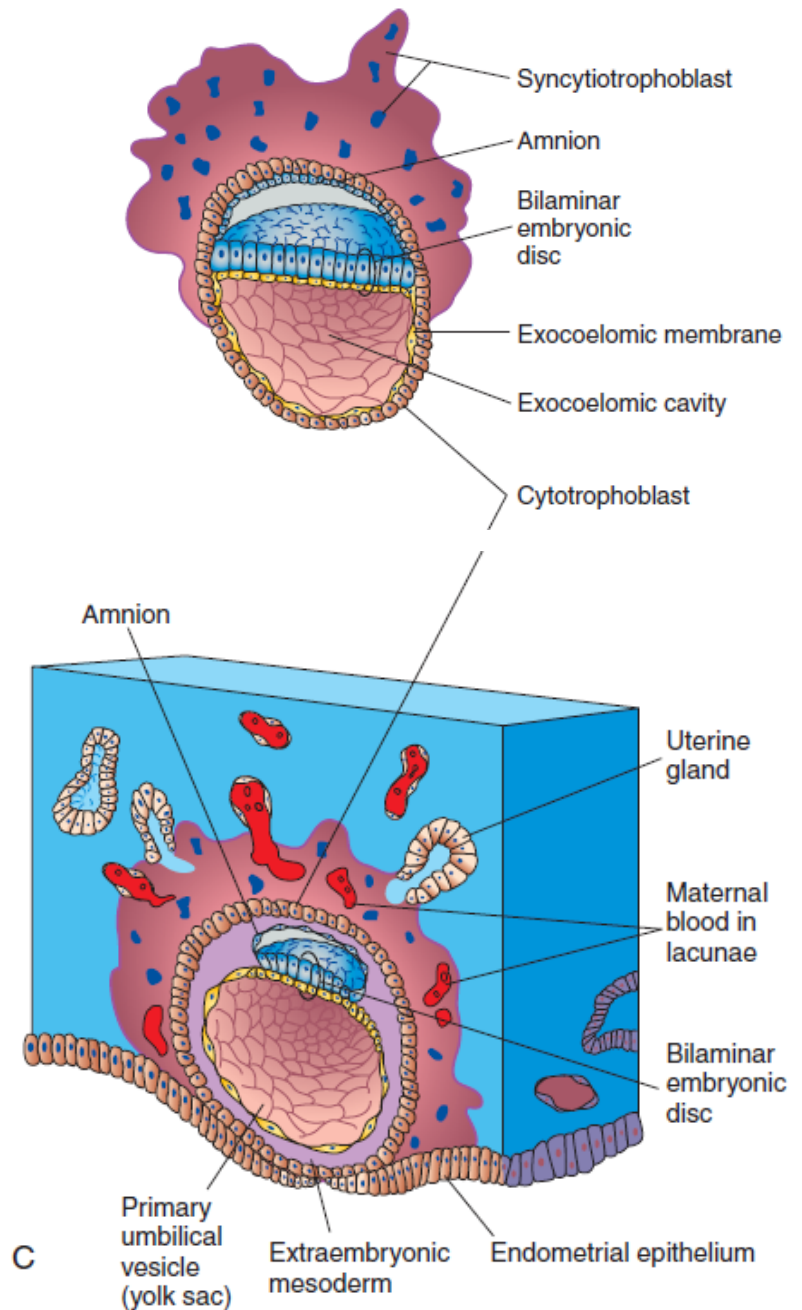
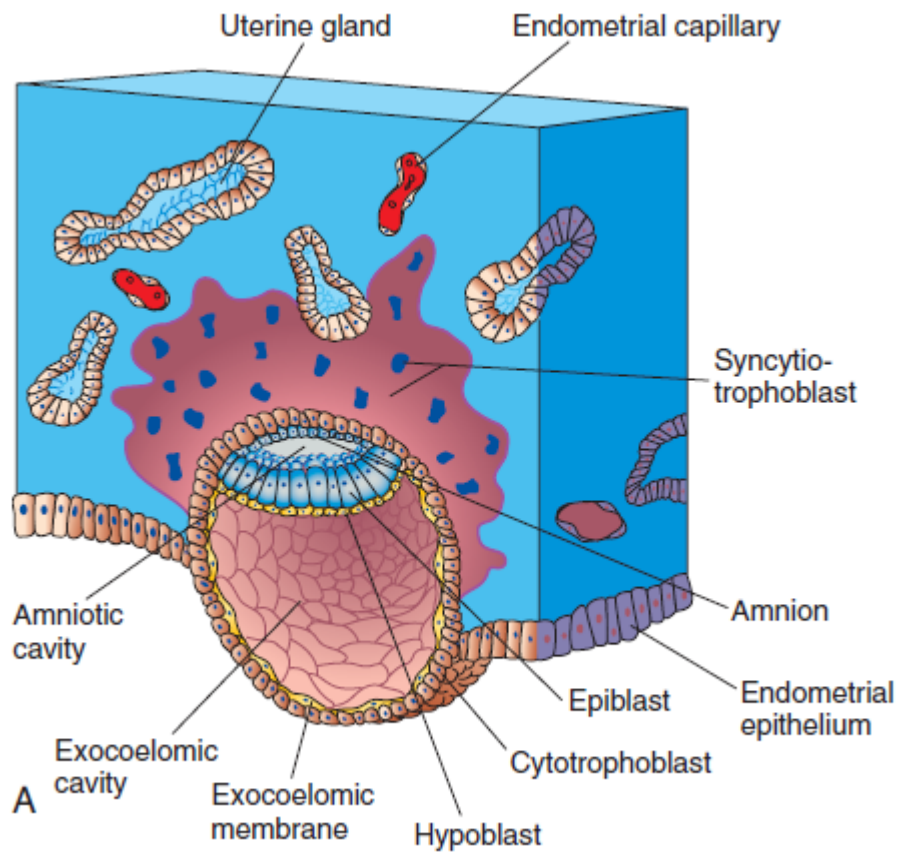

$10^{13} - 10^{14}$ buněk
(10 000 000 000 000 000 – 100 000 000 000 000 000)

Týden 1

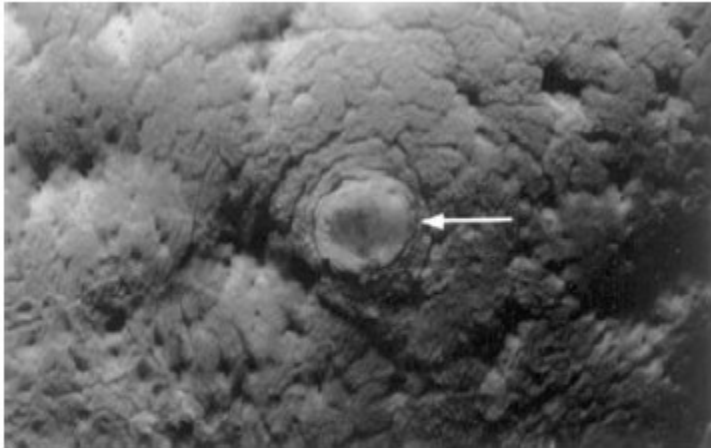
Den 1 – 7 po oplození

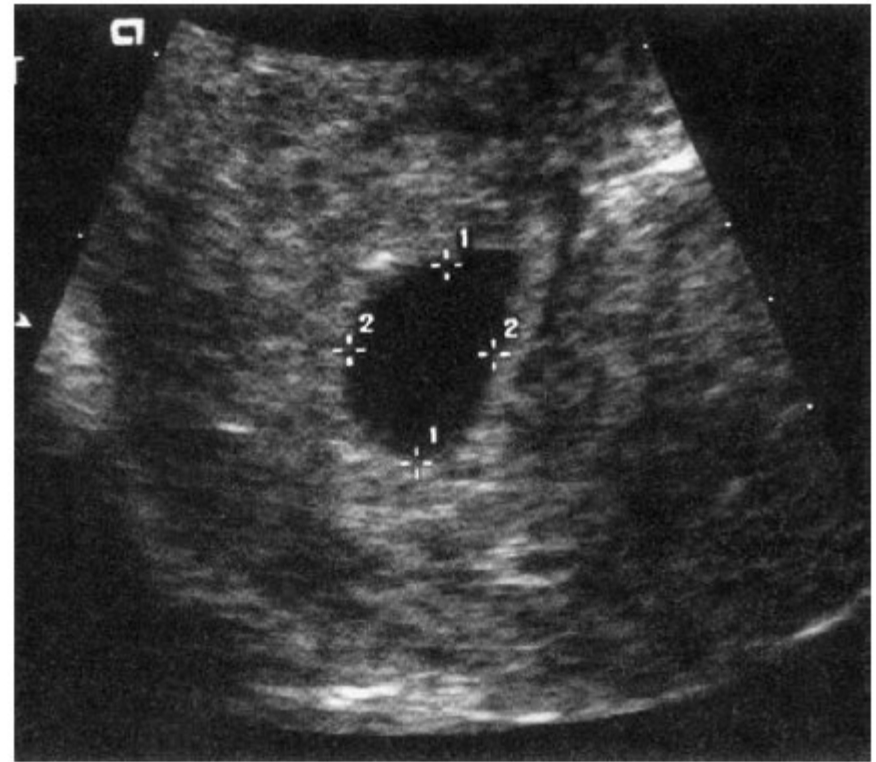
Týden 2

Embryonální tkáně vznikají pouze z malé skupiny buněk

Bilaminární zárodečný disk

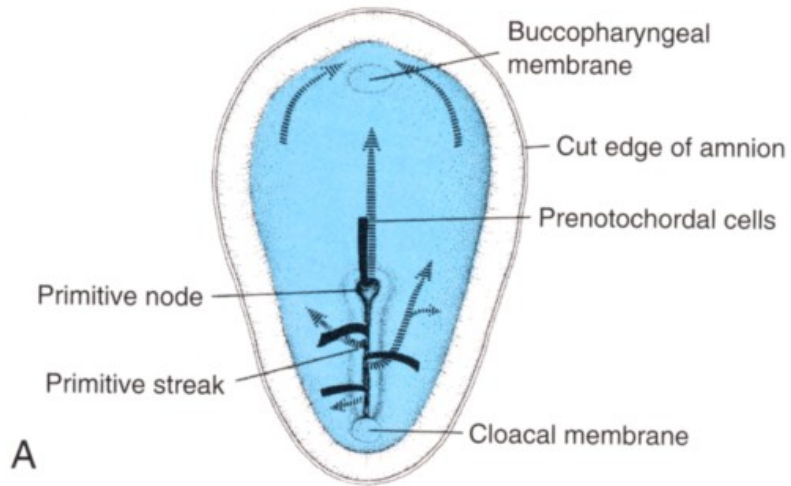

FIGURE 3-3. Photograph of the endometrial surface of the uterus, showing the implantation site of the 12-day embryo shown in Fig 3-4. The implanted conceptus produces a small elevation (*arrow*) ($\times 8$). (From Hertig AT, Rock J: *Contrib Embryol Carnegie Inst* 29:12 1941. Courtesy of the Carnegie Institution of Washington.)

FIGURE 3-8. Endovaginal sonogram of an early chorionic (gestational) sac. The mean gestational sac diameter is determined by adding the three orthogonal dimensions (length, depth, and width) and dividing by 3. (From Laing FC, Frates MC: *Ultrasound evaluation during the first trimester of pregnancy*. In Callen PW [ed]: *Ultrasonography in Obstetrics and Gynecology*, 4th ed. Philadelphia, WB Saunders, 2000.)

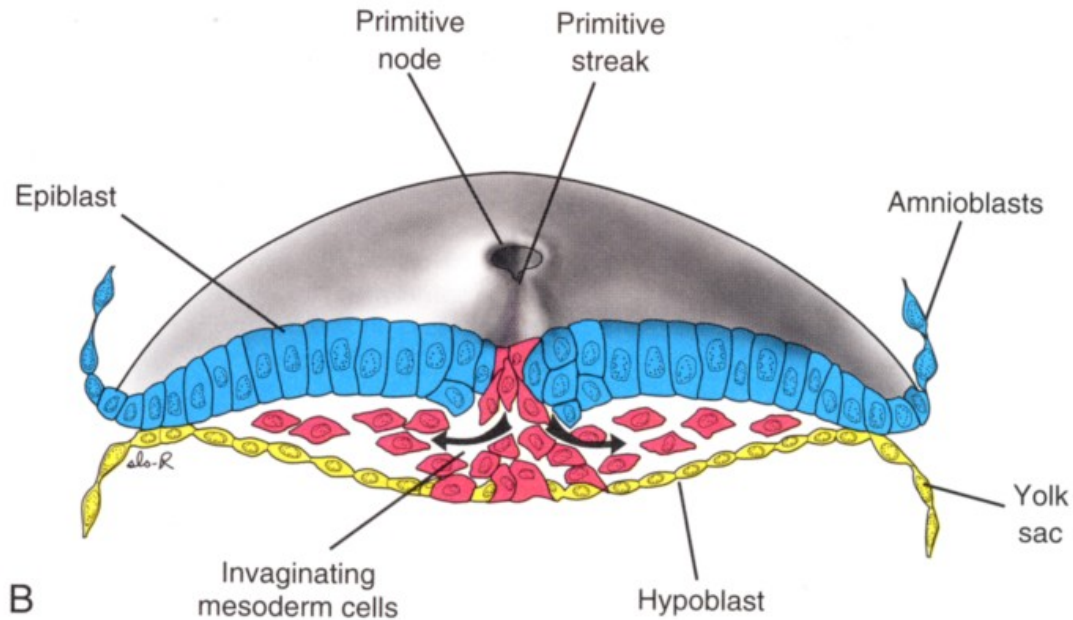
Týden 2

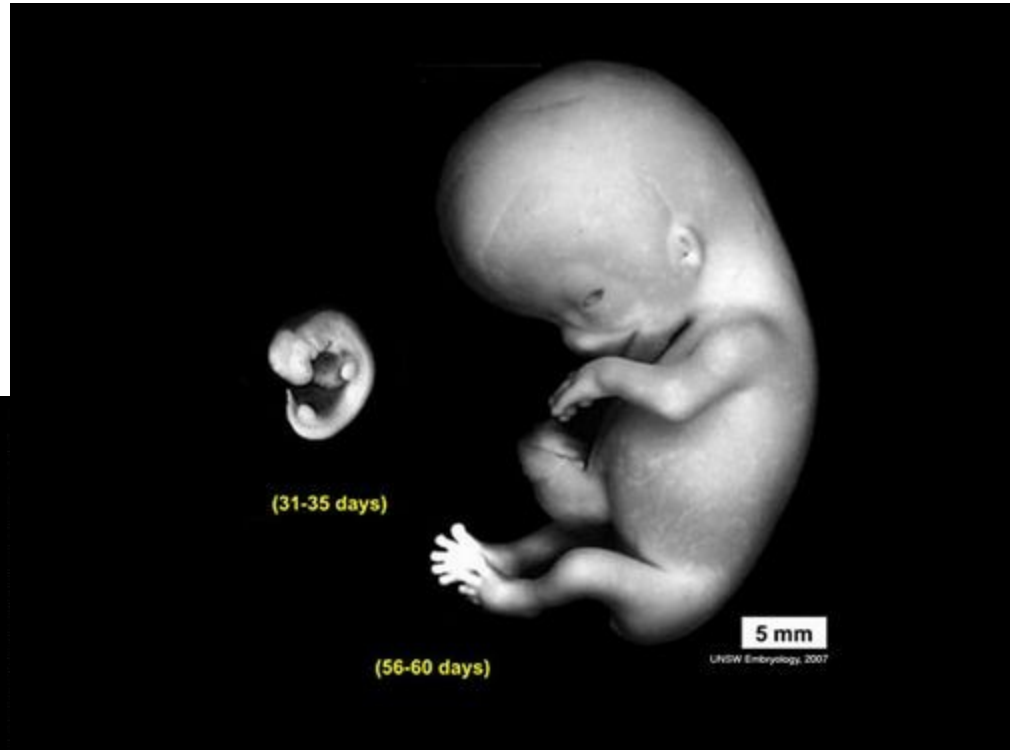
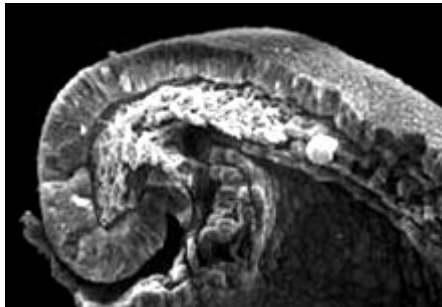
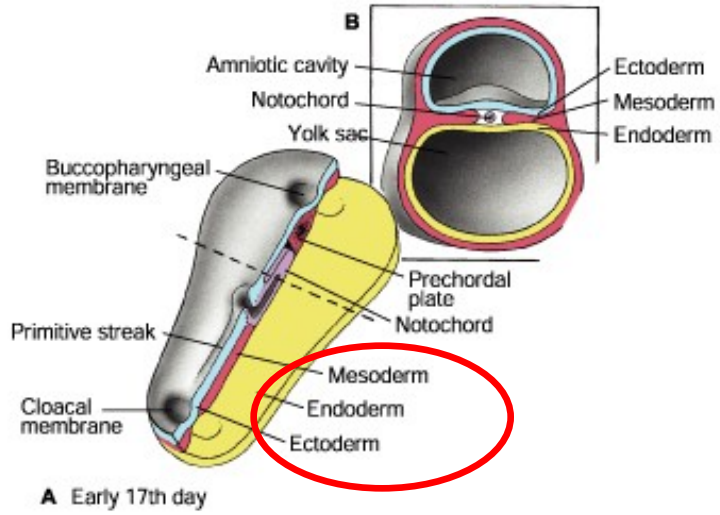
Týden 3

Tvorba třetího zárodečného listu

Trilaminární zárodečný disk

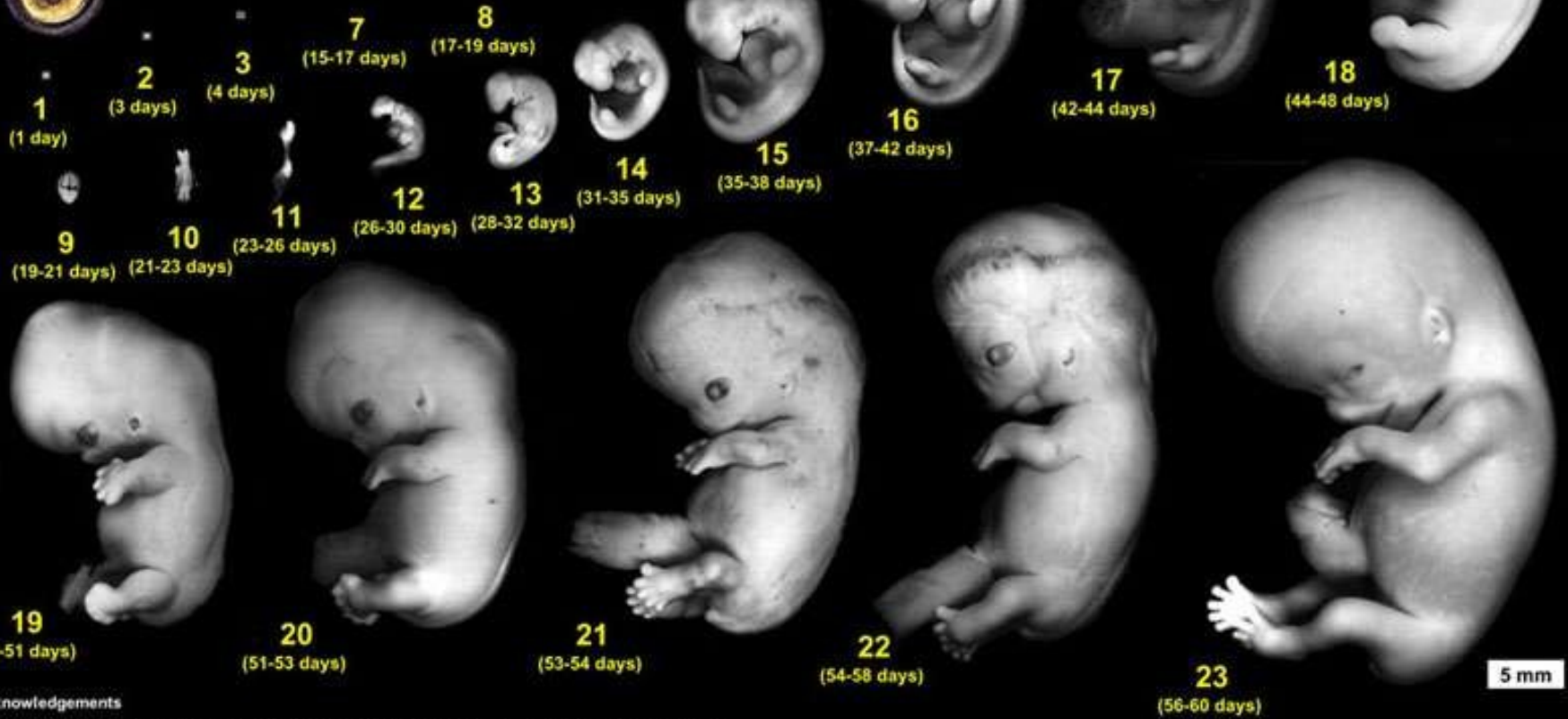

Carnegie Stages of Human Development

Dr Mark Hill, Cell Biology Lab, School of Medical Sciences (Anatomy), UNSW

Stage 1 Zygote
(1 day, not to scale)

1
(1 day)

2
(3 days)

3
(4 days)

7
(15-17 days)

8
(17-19 days)

9
(19-21 days)

10
(21-23 days)

11
(23-26 days)

12
(26-30 days)

13
(28-32 days)

14
(31-35 days)

15
(35-38 days)

16
(37-42 days)

17
(42-44 days)

18
(44-48 days)

19
(48-51 days)

20
(51-53 days)

21
(53-54 days)

22
(54-58 days)

23
(56-60 days)

5 mm

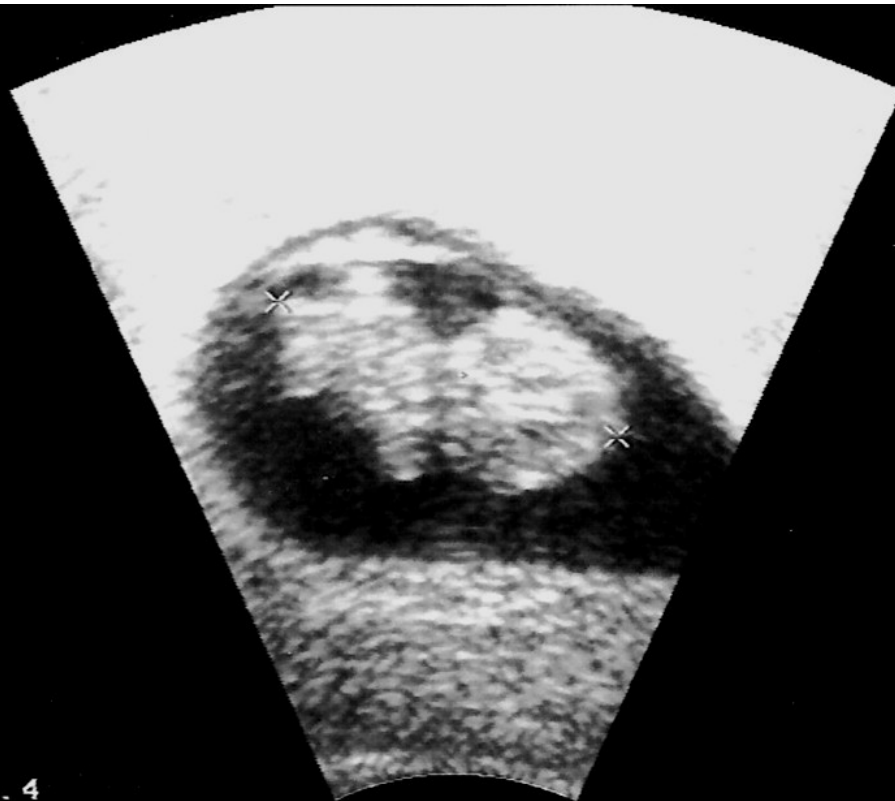
Acknowledgements

Special thanks to Dr S. J. DiMarzo and Prof. Kohel Shiota for allowing reproduction of their research images and material from the Kyoto Collection and Ms B. Hill for image preparation.

© M.A. Hill, 2004

Map 7

0B

6.5MHz
FR:M
EE:M
CN64
4cm
DR72
G48

GE0.4
xCRL 18.3mm

8■3D??%

24/07/11

Tkáně

Tkáň

Z definice:

tkáň – struktura těla tvořená buňkami stejného (podobného) typu vyvinutých k plnění určité funkce. Z různých tkání jsou složeny jednotlivé orgány (*lekarske-slovniky.cz*).

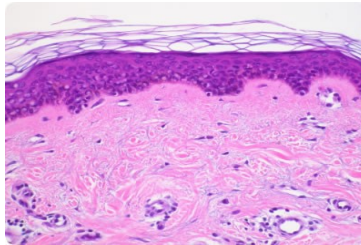
Více než 200 různých buněčných typů v lidském těle...

...ale jen čtyři základní typy tkání

Současná klasifikace tkání

Na základě **morfologických a funkčních** znaků

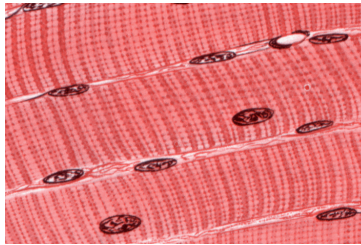
Epitelová

Kontinuální, avaskulární vrstvy buněk s různou funkcí, orientovaných do volného prostoru, se specifickými mezibuněčnými spoji a minimem mezibuněčného prostoru a ECM

Deriváty všech tří zárodečných listů

Svalová

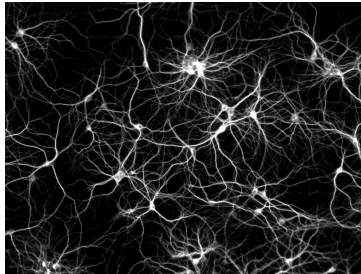

Obsahují myofibrily → schopnost kontrakce

Derivát mezodermu - KS, myokard, mezenchymu - HS

Výjimečně ektoderm (např. m. sphincter a m. dilatator pupillae)

Nervová

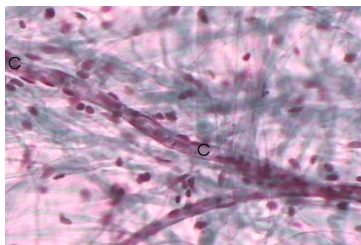

Neurony a neuroglie

Příjem a přenos elektrického vzruchu

Derivát ektodermu, výjimečně mezenchymu (mikroglie)

Pojivová

Dominantní přítomnost extracelulární matrix

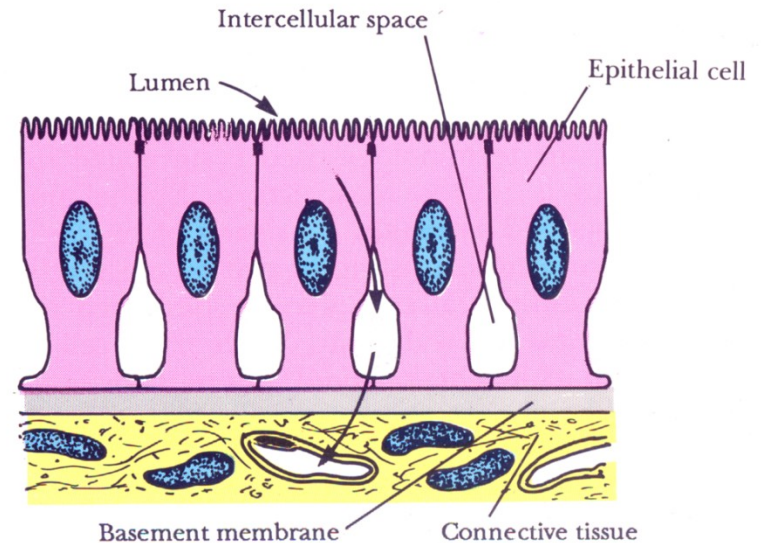
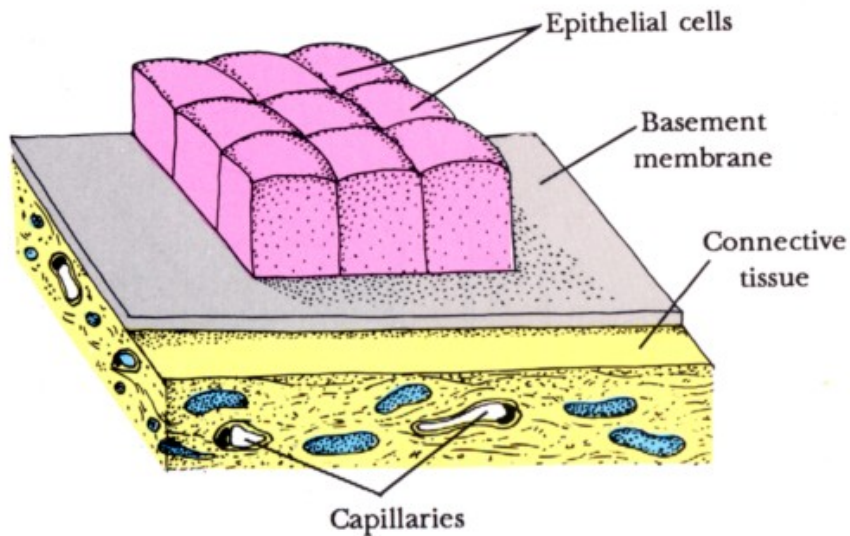
Vazivo, chrupavka, kost, tuková tkáň

Derivát zejména mezenchymu

Tkáň epitelová

Buňky kryjící a vystýlající povrchy – buňky jsou otevřené do volného prostoru

Odvozeny ze všech tří zárodečných listů

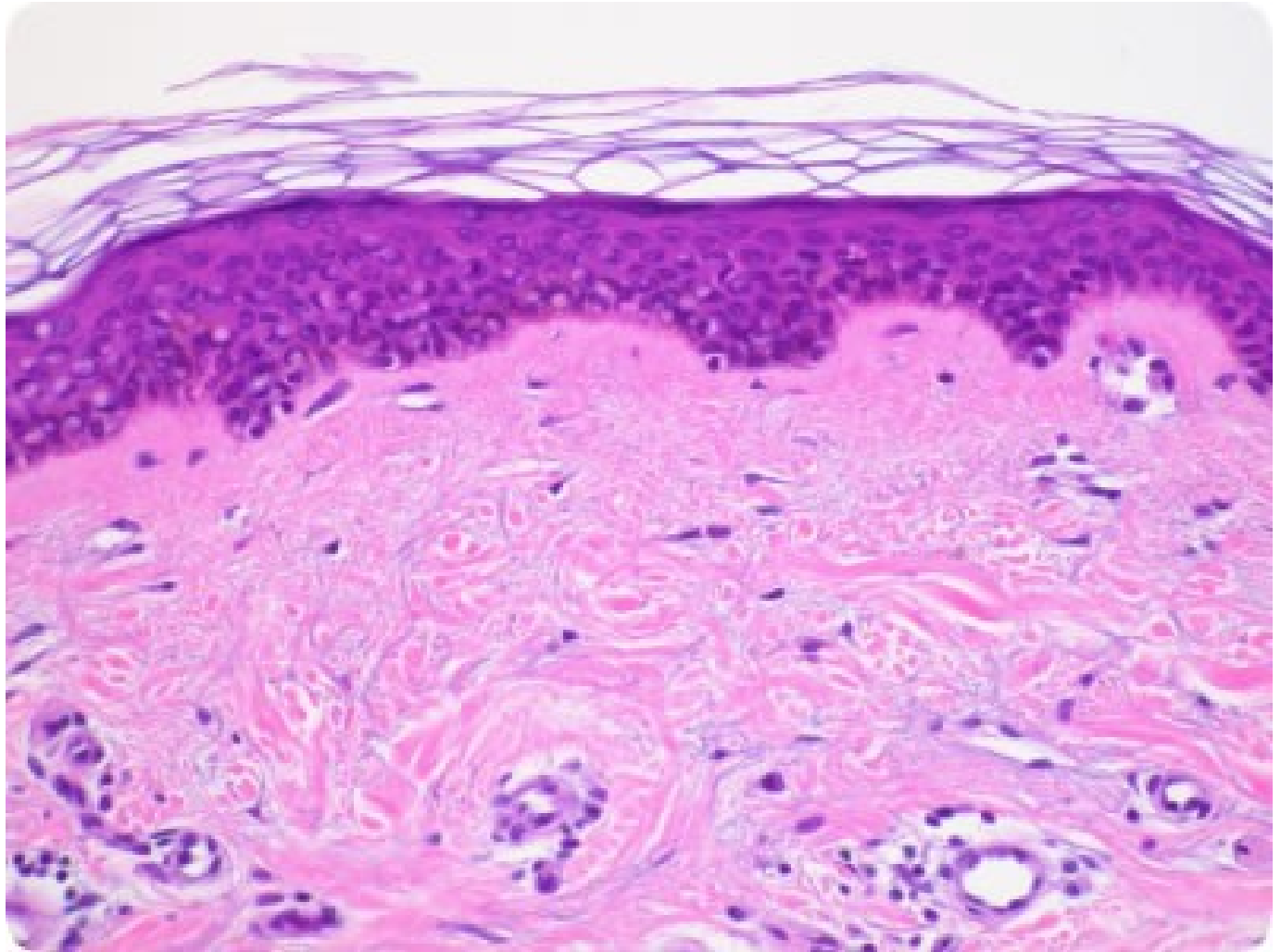
Funkční a morfologické adaptace

Různé funkční adaptace

Keratin

Epitel

Podkoží

— Krycí (kůže)

Různé funkční adaptace

plica circularis

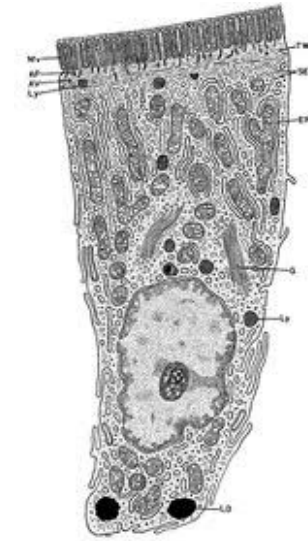
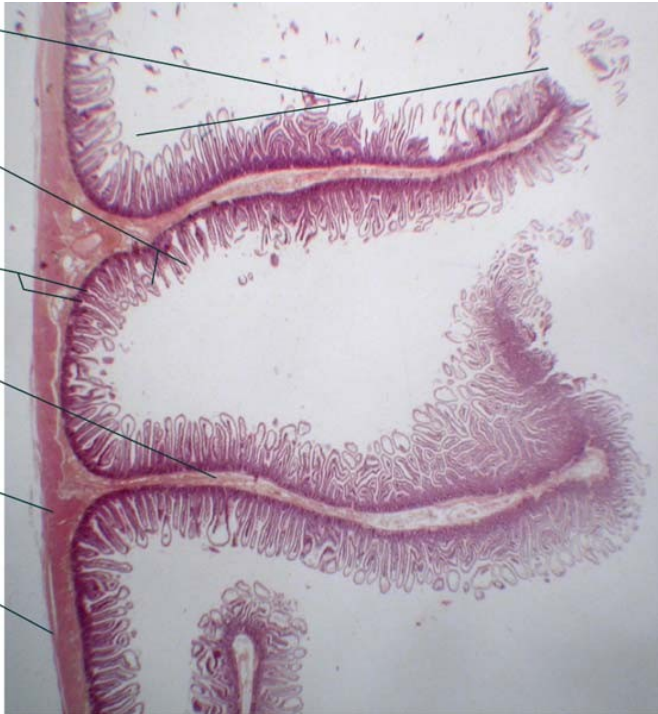
klky

Lieberkühnovy krypty

podslizniční vazivo

zevní svalová vrstva

seróza

střevní klk

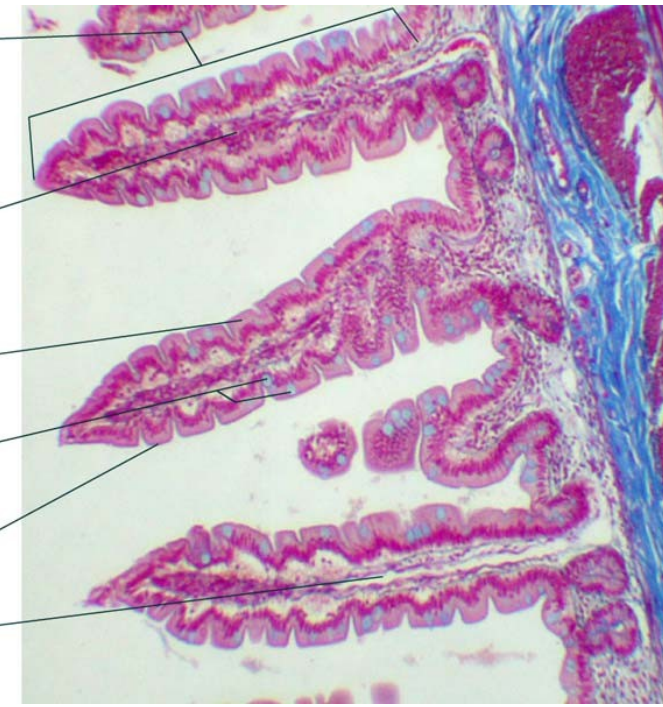
vazivové stroma
(retikulární vazivo
lamina propria
mucosae)

enterocyty

pohárkové buňky

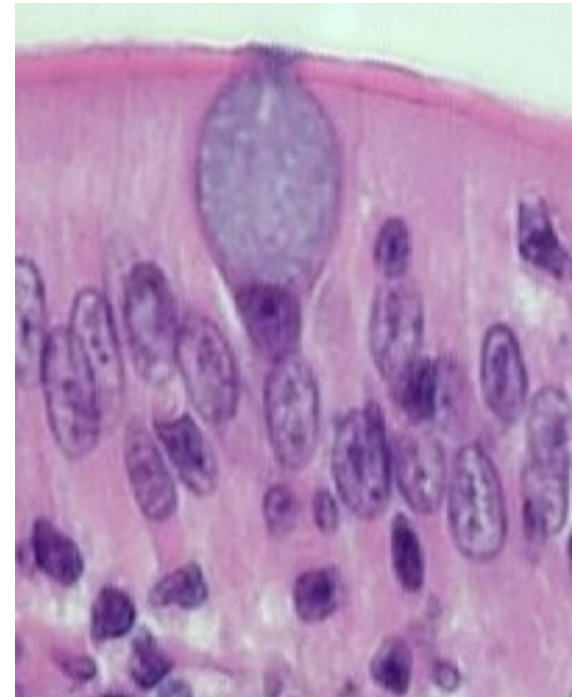
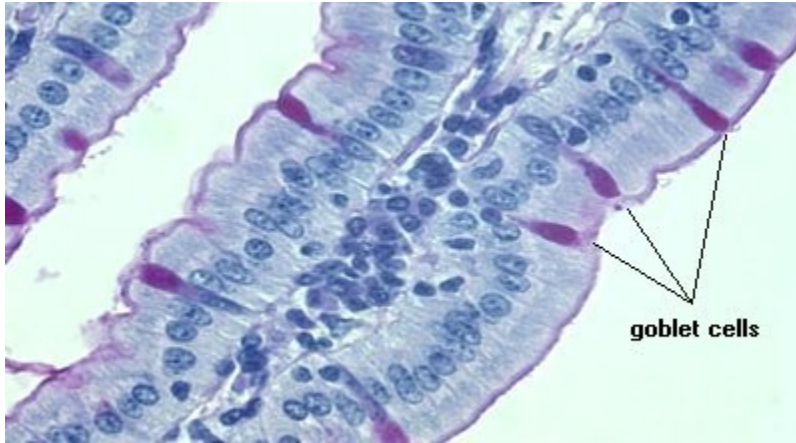
epitel

chylová céva

— Absorpční (střevo)

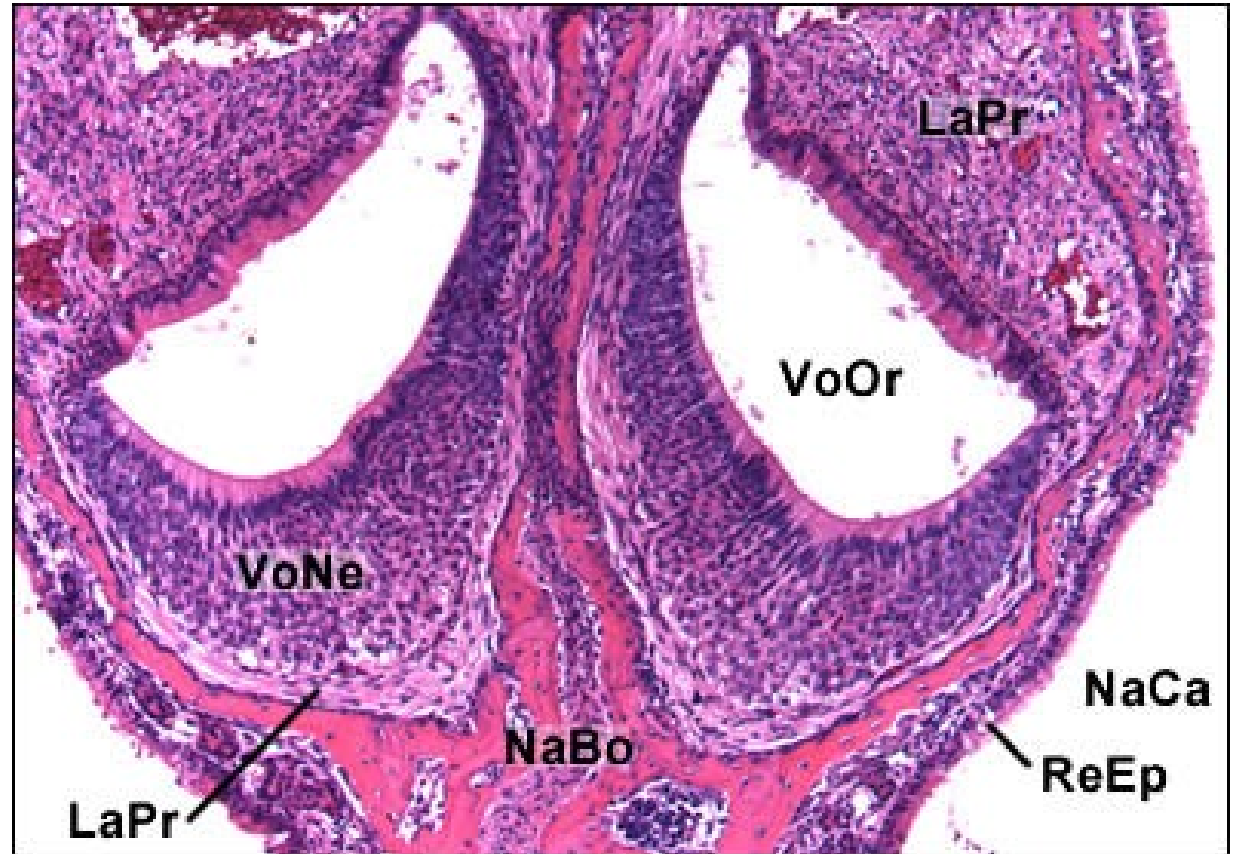
Různé funkční adaptace

—Sekreční (epitelové žlázové buňky)

Různé funkční adaptace

Vomeronasální orgán

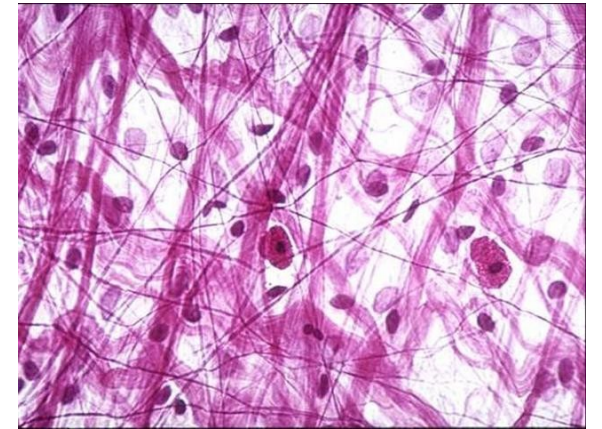
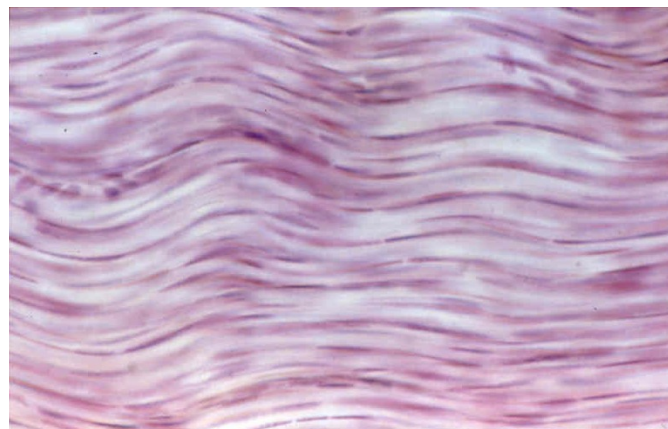
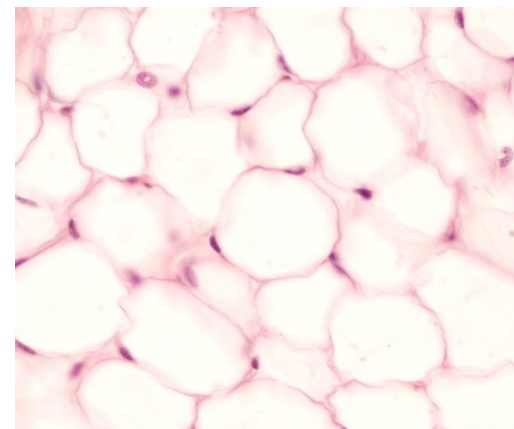
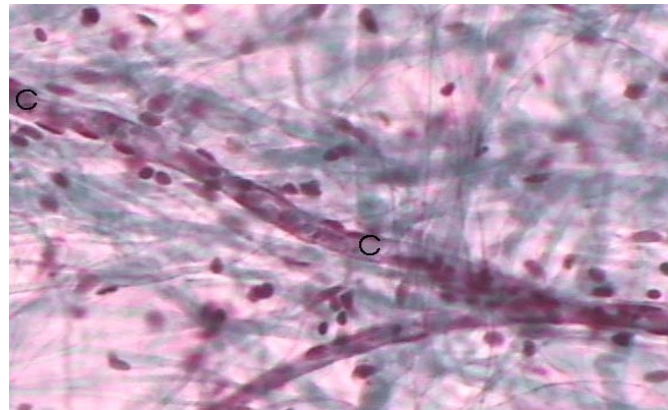
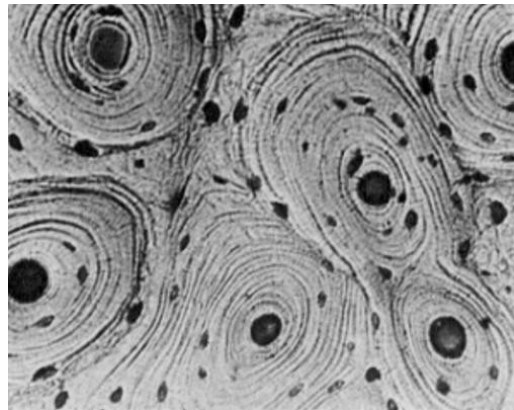
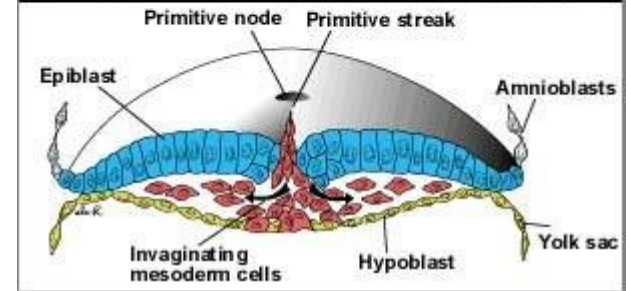
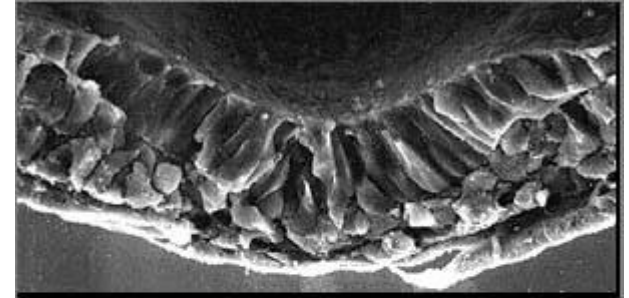

— Vnímání (neuroepitel)

Tkáň pojivová

Mezenchymální původ

Vazivo, chrupavka, kost

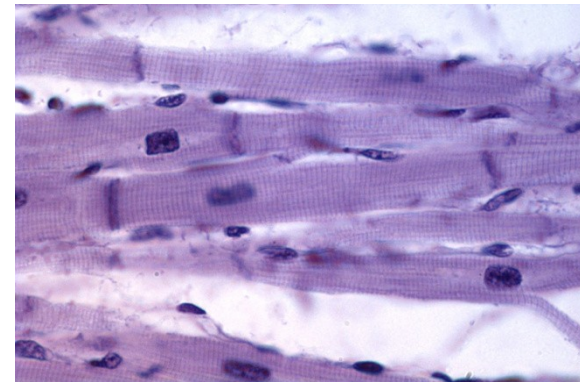
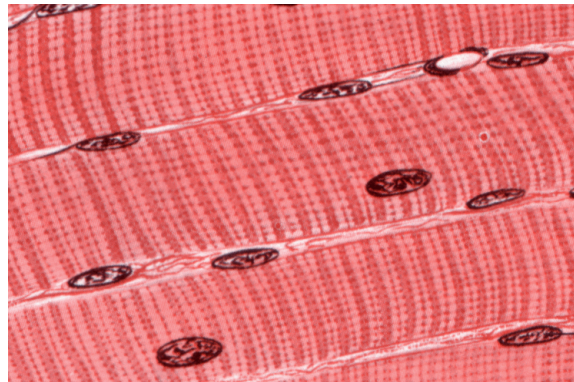
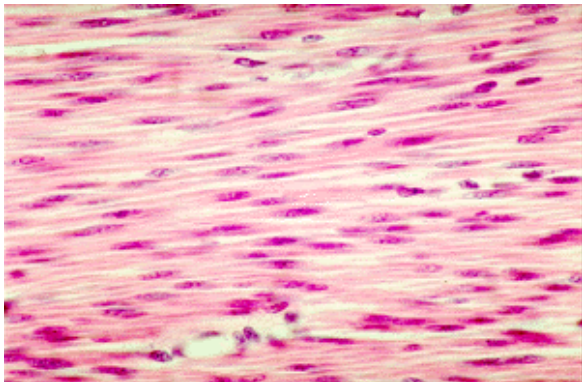
Tkáň svalová

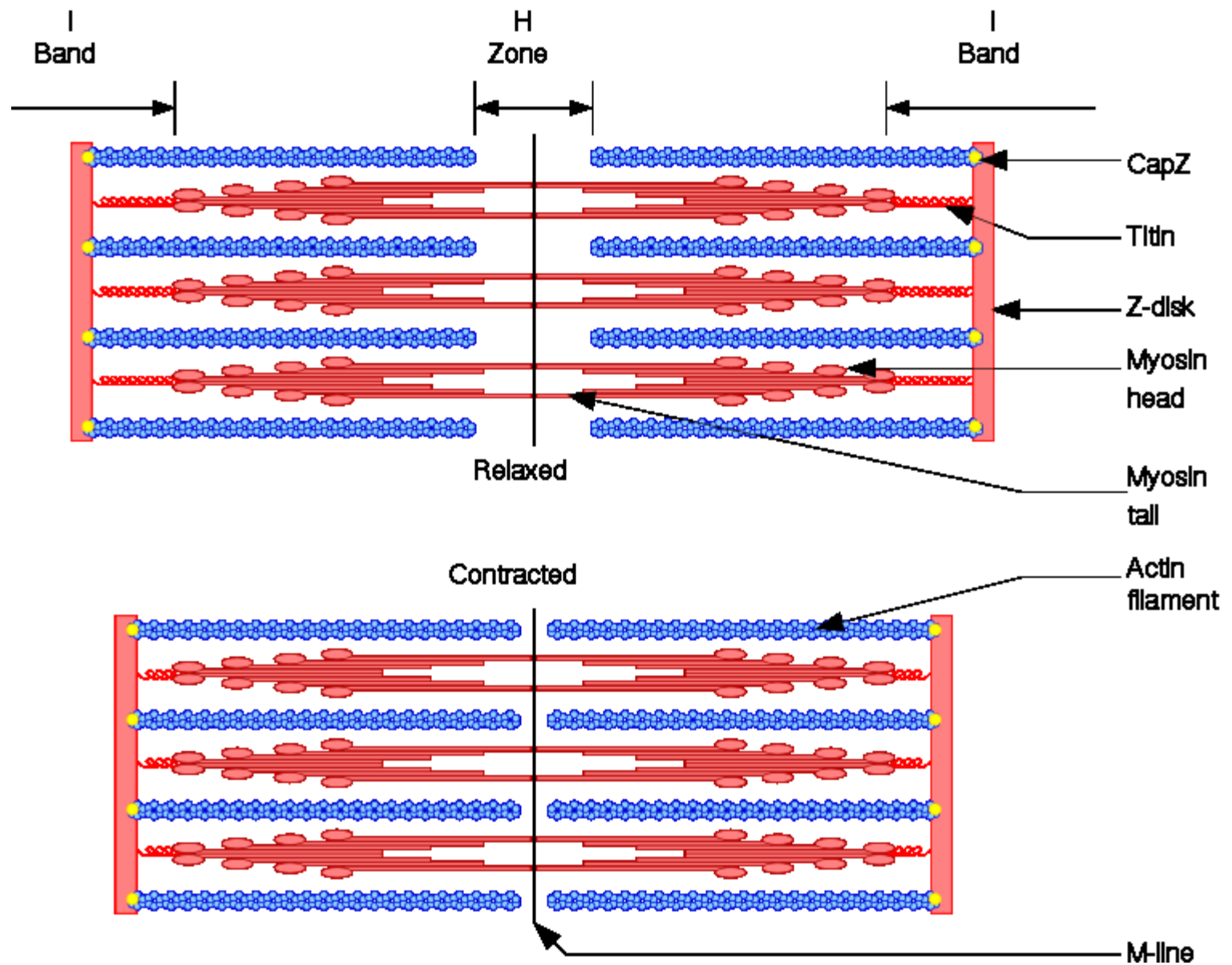
Mezenchymální původ

Hladká svalovina

Příčně pruhovaná (kosterní) svalovina

Srdeční svalovina (myokard)

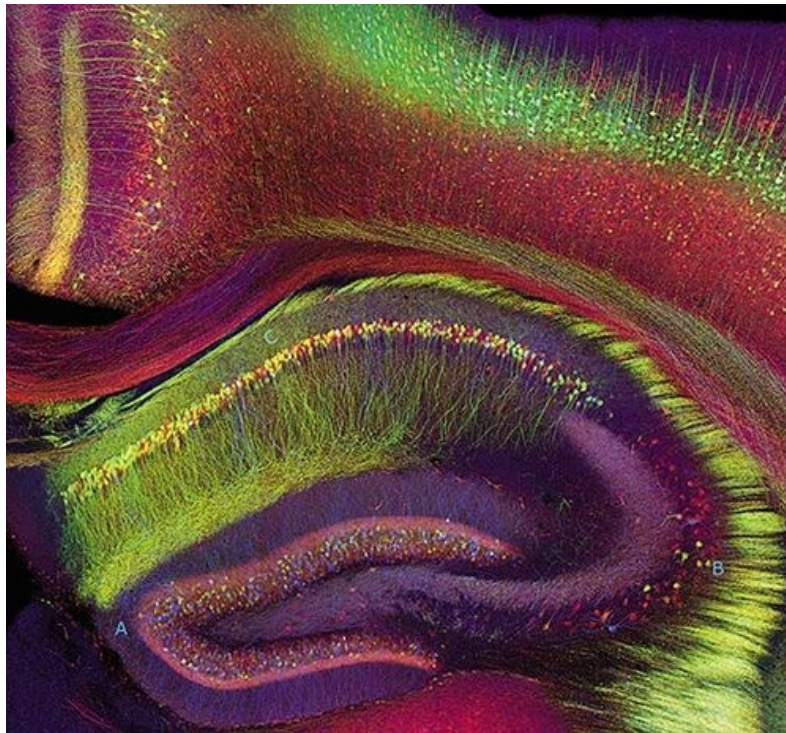

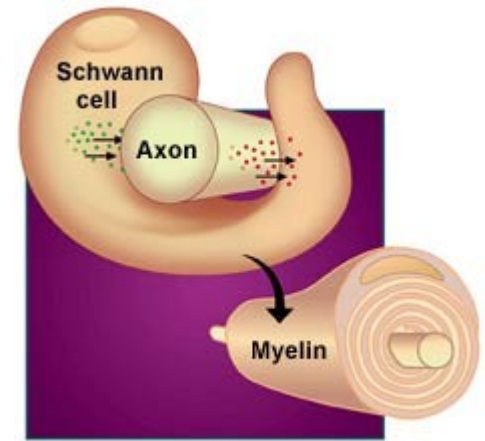
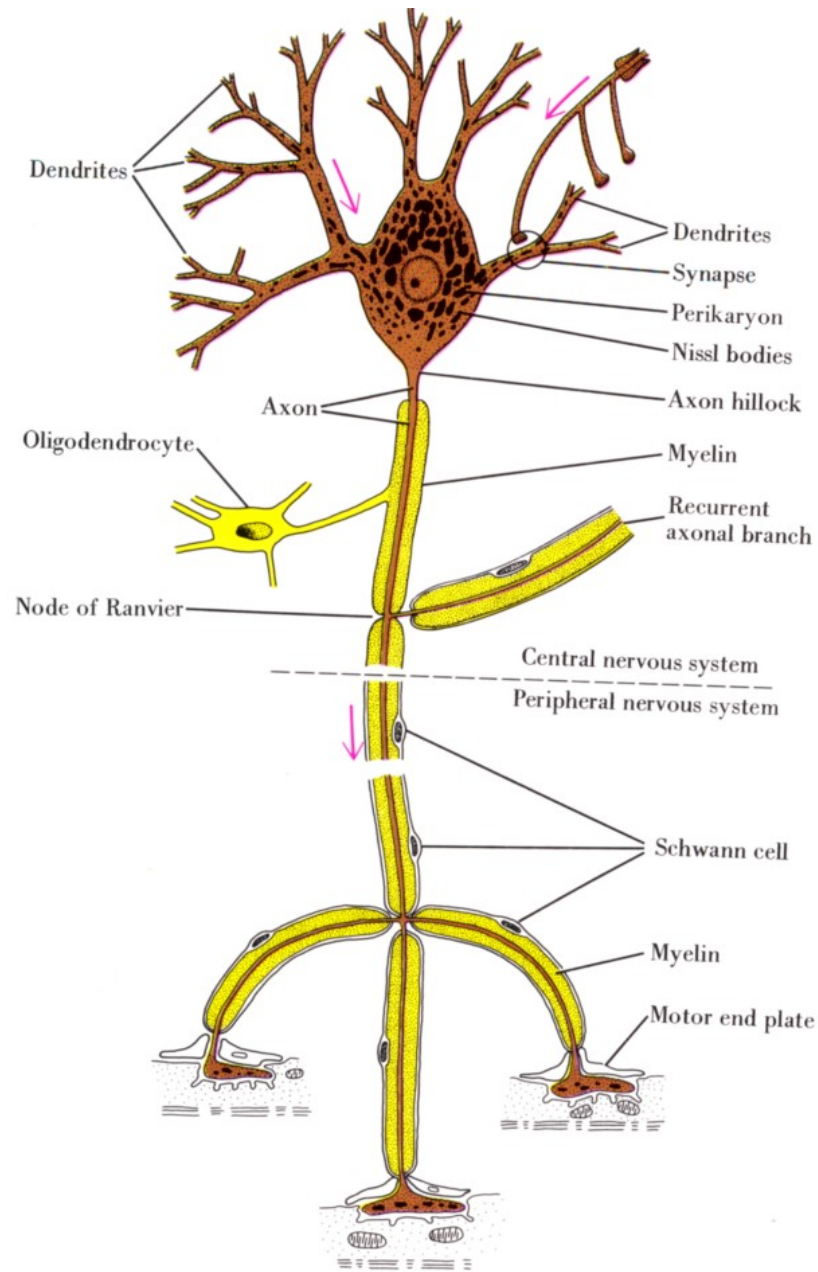

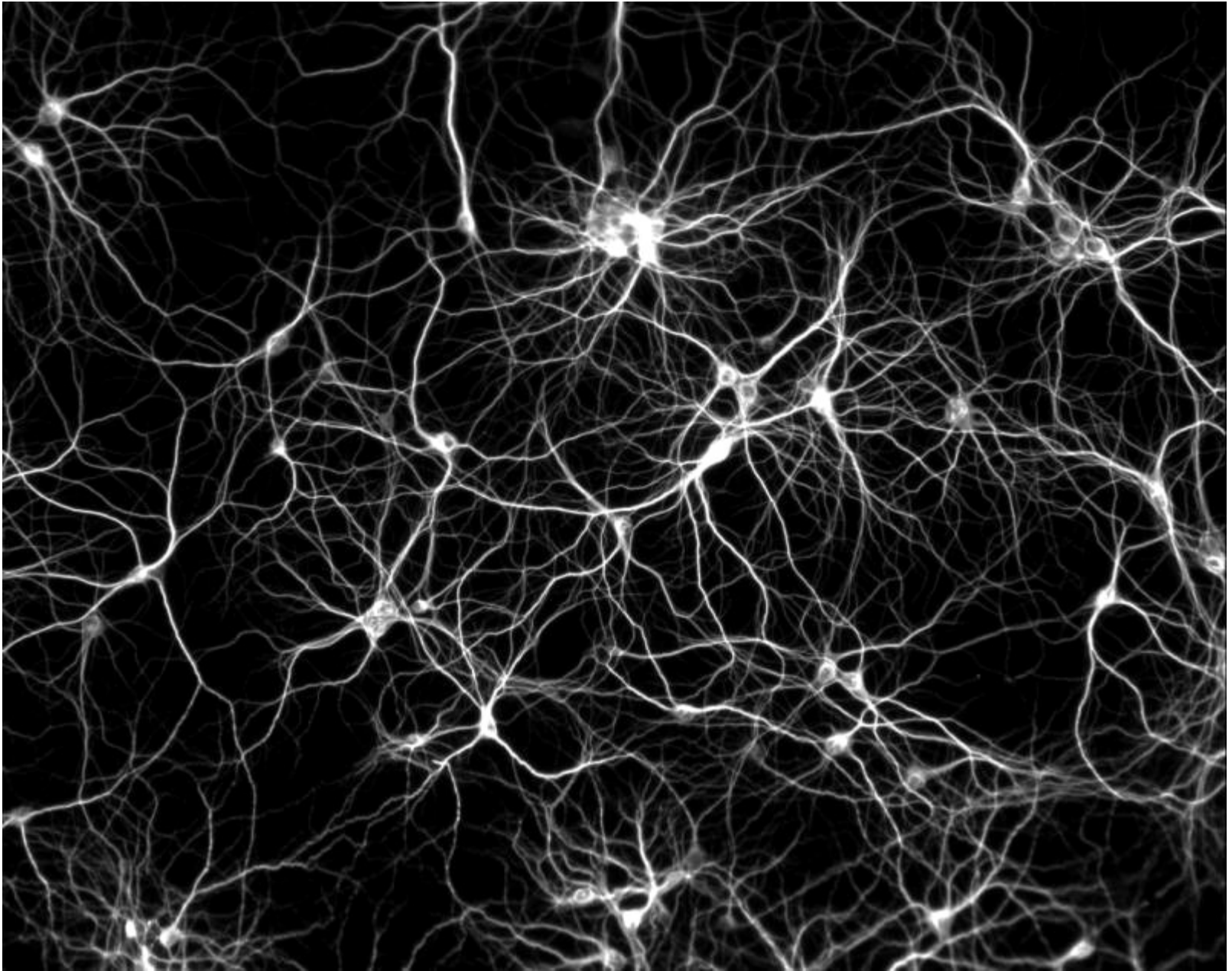

Tkáň nervová

- Centrální (CNS) a periferní nervová soustava (PNS)
- Nervový systém CNS je oddělený hematoencefalickou bariérou
- Neurony (10^{10} - 10^{11}), neuroglie a Schwannovy buňky

Embryonální původ tkání

Ektoderm	Mesoderm	Endoderm
Epidermis a některé kožní deriváty	Svalová tkáň	Plíce
CNS/PNS	Ledviny	Pankreas
Pigmentové buňky	Urogenitální systém	Štítná žláza
Oční čočka	Srdce	Žaludek
Pojivová tkáň hlavy	Krev	Střevo
	Slezina	Močový měchýř

Orgány a orgánové soustavy

Orgán – skupina tkání vykonávající určitou funkci
např. srdce, mozek, plíce, játra, střevo, děloha, slinivka

Orgánová soustava – skupina orgánů s určitou funkcí
např. :

- Trávicí soustava (ústní dutina, jazyk, zuby, jícn, žaludek, střevo, atd.)
- Dýchací soustava (dýchací cesty, plíce)
- Vylučovací soustava (ledviny, močové cesty)
- Žlázy s vnitřní sekrecí (slinivka, štítná žláza, vaječníky, nadledviny)
- Žlázy s vnější sekrecí (slinivka, játra, potní a mazové žlázy, slinné žlázy)

Orgánová soustava – skupina orgánů s určitou funkcí

- Pohybová a opěrná soustava (svaly, kosti chrupavky)
- Oběhová (srdce, cévy)
- Mízní (mízní cévy a uzliny)
- Nervová (mozek, mícha, smyslové orgány)
- Rozmnožovací (vaječníky, děloha, prsní žlázy, genitálie)
- Krycí (kůže a její deriváty)

Po této přednášce máte představu o:

- základní architektuře, funkci a typizaci tkání, orgánů a orgánových soustav
  - embryonálním a fetálním vývoji
- principu utváření orgánů, tvarů a struktur

Děkuji za pozornost

Petr Vaňhara, PhD.
Ústav histologie a embryologie LF MU

www.med.muni.cz/histol/histolc.html

pvanhara@med.muni.cz